

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ

ЗАТВЕРДЖЕНО:

Перший проректор

 Н.М. Іщенко

„30 червня” 2018 р.

РОБОЧА НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

З ДИСЦИПЛІНИ «МІКРОЕКОНОМІКА»

статус дисципліни нормативна

за спеціальністю: 073 Менеджмент

АВТОР ПРОГРАМИ:

к.е.н., проф. Верланов Ю.Ю.

кафедра економічної теорії та міжнародної економіки

„27” червня 2018 р.

Лист погодження робочої програми

Робочу програму схвалено:

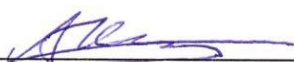
на засіданні кафедри економічної теорії та міжнародної економіки
Протокол № _____ від „____” _____ 2017 р.

Завідувач кафедри Т. М. Фертікова

на засіданні випускової кафедри фінансів і кредиту
Протокол № 3 від „25” 10 2017 р.

В. о. завідувача кафедри К. П. Черненко

на засіданні випускової кафедри економіки підприємства
Протокол № 3 від „11” 10 2017 р.

Завідувач кафедри О. Б. Кузьменко

на засіданні випускової кафедри обліку і аудиту
Протокол № 4 від „7” 11 2017 р.

Завідувач кафедри Ю. В. Великий

на засіданні випускової кафедри менеджменту
Протокол № _____ від „____” _____ 2017 р.

В. о. завідувача кафедри О. Ю. Стоян

на засіданні методичної ради факультету економічних наук
Протокол № _____ від „____” _____ 2017 р.

Голова Ю. Ю. Верланов

Робочу програму погоджено за формами навчання:

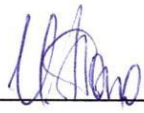
Денна форма навчання:

В. о. декана факультету економічних наук О. Б. Філімонова
„____” _____ 2017 р.

Заочна форма навчання:
Директор ННІПО

 Г. Л. Норд
„____” _____ 2017 р.

Начальник навчально-
методичного відділу

 І. Ю. Потай
„____” _____ 2017 р.

2.2. Пояснювальна записка

Переорієнтація економіки України на ринкові механізми вимагає належної модернізації підготовки спеціалістів різних професій. Першочерговою проблемою є формування «ринкової» психології учасника суспільного виробництва, здатного до самостійної цивілізованої підприємницької діяльності, або діяльності фахівця з економічних питань.

Мікроекономіка вивчає поведінку і механізм прийняття рішень окремими економічними суб'єктами (індивідами, домашніми господарствами, підприємствами, галузями, громадськими організаціями і державними агенствами, тобто мікросистемами). Інакше, мікроекономіка - це розділ економічної теорії, що вивчає обґрунтування виборів, які здійснюються невеликими економічними одиницями. Центр питання мікроекономіки - відносні ціни на товари, попит і пропонування, розподіл ресурсів для досягнення альтернативних цілей, поведінка мікросистем у різних ринкових ситуаціях, рівновага споживача, виробника тощо.

Знання основ мікроекономіки сприяє ефективному розподілу власних коштів, раціональному веденню справ, допомагає в управлінні підприємствами та ін. Завдання дисципліни - сформуванню у студентів знання закономірностей поведінки економічних суб'єктів у ринкових умовах, озброїти їх універсальним інструментарієм для прийняття обґрунтованих рішень щодо здійснення суто індивідуального (з погляду даного економічного агента) вибору за обмежених засобів і наявності альтернативних можливостей.

Курс «Мікроекономіки» посідає провідне місце серед дисциплін, що викладаються. Вивчення його формує системоутворюючу базу економічних знань для успішного опанування дисциплін, вивчення яких передбачається у подальшому навчанні. Дисципліна досить добре опрацьована методично і це значною мірою знімає у студентів бар'єри, пов'язані зі складністю та неоднозначністю об'єкту мікроекономіки.

Курс починається з засвоєння понятійно-категоріального апарату мікроекономіки, концептуальних моделей ринкової взаємодії, а також сутності специфічного інструментарію мікроекономічного аналізу та основ його застосування.

Другим етапом є опанування мікроекономічною теорією поведінки споживача. Моделі формування індивідуального попиту зводяться наприкінці у моделі сукупного ринкового попиту.

На третьому етапі розглядається діяльність фірми як агента ринкових відносин. Закономірності її функціонування починають вивчатися в умовах конкурентного ринку. Наголос робиться на рівноважних станах конкурентних ринків у нетривалій та тривалій перспективі. Далі вивчаються специфічні умови діяльності фірм на неконкурентних ринках монополії, олігополії та моносонії. Етап закінчується питаннями щодо структури ринку і пов'язаної з цим його ефективності.

Четвертий етап повністю охоплює розгляд особливостей організації ринків факторів виробництва як діючих за умовами досконалої, так і недосконалої конкуренції. Окрема тема присвячена спеціальним типам факторів виробництва, таким як земля, капітал тощо.

Вивчення курсу закінчується розглядом теорії екстерналій (зовнішніх ефектів), специфіки суспільних товарів та основ інституційної економіки.

Групові заняття проводяться у формі розв'язання стандартних задач, мікроекономічного аналізу ситуацій, а також обговорення проблемних ситуацій. Починаючи з третього тижня триместру студенти отримують завдання для виконання позааудиторного аналітичного дослідження, яке включає формування плану дослідження, здійснення пошуку літератури та джерел інформації й проведення аналізу.

Мета вивчення дисципліни «Мікроекономіка» – опанування студентами основними поняттями сучасної економічної теорії, базовими мікроекономічними моделями за допомогою яких аналізуються поведінка економічних агентів, результати прийняття економічними суб'єктами управлінських рішень, умовами рівноваги на різноманітних типах ринків, проблемами загальної рівноваги та добробуту, основами інституційної економіки.

Основні завдання курсу:

- ознайомити студентів із сутністю, пізнавальними можливостями і практичним значенням мікроекономічного аналізу як одного з наукових методів пізнання реальності;
- дати уявлення про найбільш поширені концептуальні уявлення та моделі, що пояснюють поведінку економічних агентів;
- сформувані навички розв’язання економічних ситуацій за допомогою інструментарію мікроекономічного аналізу;
- навчити інтерпретувати результати мікроекономічного аналізу та застосовувати їх для обґрунтування господарських рішень;
- сформувані основу для подальшого самостійного вивчення приложень мікроекономічної теорії.

Після вивчення дисципліни студент повинен **знати**:

- теоретичні концепції мікроекономіки;
- основні завдання, що розв’язуються за допомогою мікроекономічного аналізу;
- інструментарій мікроекономічного аналізу поведінки економічних агентів;
- закономірності поведінки споживачів на ринку товарів та послуг;
- особливості досягнення рівноваги на ринках товарів та ресурсів;
- концепції досягнення загальної рівноваги та забезпечення ефективності економічної системи;
- основні категорії інституційної економіки.

Студент повинен **вміти**:

- використовувати мікроекономічну теорію для розуміння аналізу економічних процесів та явищ;
- описувати економічні явища у термінах теорії мікроекономіки;
- використовувати інструментарій мікроекономіки для аналізу й обґрунтування рішень.

2.3. Витяг з навчального плану спеціальності

Форма навчання	Курс	Семестр (триместр)	Всього годин	В тому числі						Форма підсумкового контролю			
				аудиторних					самостійна робота студента		іспит	ПМК	
				лекцій	семінарських	практичних	лабораторних	консультації	триместрова робота по дисципліні	курсорова робота (проект)*			
Денна	I	II	120	36		36				48		i	
Заочна	2	I										i	
	3												

2.4. Зміст навчальної дисципліни

Змістовний модуль 1. Вступ до мікроекономіки:

Тема 1. Предмет (метод мікроекономіки)

Проблема обмеженості ресурсів і необхідність вибору. Зміст, співвідношення і генезис термінів «політична економія», «економічна теорія», «теоретична економіка», «економікс» та ін. Предмет дисципліни «Економіка» («Теоретична економіка», «Економікс»). Макро- та мікроекономіка як найважливіші складові сучасної теоретичної економіки.

Альтернативність цілей використання обмежених ресурсів і раціональність поведінки суб'єктів ринкових відносин.

Мікросистема: поняття, різновиди. Мета, роль і особливості функціонування мікросистем у ринковій економіці. Матриця ринкових форм. Основні характеристики (ознаки) ринків досконалої та недосконалої конкуренції. Характеристика дії мікросистем у різних ринкових ситуаціях.

Мета та завдання дисципліни. Взаємозв'язок з іншими дисциплінами. Характеристика базових підручників, що репрезентують зарубіжні та вітчизняні школи мікроекономіки.

Тема 2. Методологія та інструментарій мікроекономіки

Методологія мікроекономіки: граничні показники та граничний аналіз, моделювання: графічне, аналітичне, табличне; оптимізація й визначення рівноваги тощо. Структура й форми моделей, математичний апарат мікроекономічного аналізу. Поняття еластичності. Приклади відомих моделей. Нормативна й позитивна мікроекономіка.

Змістовний модуль 2. Теорія поведінки споживача:

Тема 3. Теорія граничної корисності і поведінка споживача

Поняття потреби, види потреб. Економічні блага, їх класифікація. Поняття корисності, її особливості і спосіб досягнення. Сукупна та гранична корисність. Функція корисності як залежність між кількістю одиниць споживаного блага та рівнем корисності, що досягається споживачем. Перший закон Гессена. Закон спадної граничної корисності блага, його графічне зображення. Суть раціонального вибору споживача.

Система переваг споживача та її основні елементи: здатність до ранжування альтернатив; транзитивність уподобань; насиченість благами; субституціональність. Множинність благ та повна інформованість споживача як зовнішні умови для здійснення вибору. Особливості аналізу функції корисності з ординалістських позицій.

Криві байдужості як спеціальний інструментарій мікроекономічного аналізу. Спадний характер та неможливість перетину кривих байдужості за інших однакових умов. Карта кривих байдужості.

Гранична норма заміщення благ: суть і методика обчислення. Наслідок динаміки норми у поясненні форми кривих байдужості. Крайні випадки взаємозаміщення і взаємодоповнення благ.

Бюджетне обмеження і можливості споживача. Бюджетна лінія: ринняння і графічна побудова. Визначення нахилу бюджетної лінії та кута нахилу внаслідок зміни цін на блага. Вплив зміни доходу споживача на положення бюджетної лінії та на процес споживання.

Тема 4. Формування оптимуму споживача

Поняття рівноваги споживача. Модель споживання набору благ. Другий закон Гессена.

Еквімаржинальний принцип досягнення раціонального вибору та рівновага споживача.

Поняття попиту на благо. Моделювання поведінки споживача, який прагне раціонувати свій вибір з урахуванням спадної граничної корисності блага: визначення індивідуального попиту на благо.

Два підходи до оптимізації споживчого вибору, їх гранична інтерпретація. Вирівнювання зважених граничних корисностей і рівновага споживача. Різні випадки досягнення рівноваги: «кутова» і «внутрішня» рівновага.

Тема 5. Моделювання поведінки споживача на ринку товарів

Зміна оптимального стану споживача в результаті зміни його доходу. Графічний аналіз і побудова лінії «дохід-споживання». Нахил лінії як свідчення ставлення споживача до благ. Поняття «нормальних» і «низькоякісних» товарів. Крива Енгеля. Закон Енгеля-Швабе. Розподіл споживчих витрат за напрямками їх використання.

Зміна вибору споживача в результаті зміни ціни одного з товарів та обох товарів. Побудова лінії «ціна-споживання». Траєкторія зміни споживання внаслідок зниження цін. Побудова лінії індивідуального попиту споживача.

Визначення умов моделі, що аналізується: зменшення ціни одного з товарів за незмінних цін на інші товари та незмінного доходу споживача. Неоднозначність впливу на споживчий вибір. Розкладання сукупної зміни обсягу попиту на дві складові: ефект доходу і

ефект заміщення. Декомпозиція Хікса-Слуцького. Одно та різнонаправлений вплив ефектів. Парадокс Гіффена.

Ефекти заміщення і доходу як основа побудови функції індивідуального попиту на благо в ординалістській теорії корисності.

Утворення «надлишку споживача» в результаті перевищення корисності товарів за ціною. Приріст надлишку споживача як показник зміни його добробуту. Сукупний надлишок споживачів та формування ринкового попиту на певний товар. Зміна надлишку і втрати в результаті введення податків та дотацій на товари.

Тема 6. Ринковий попит

Попит на товари в умовах досконало конкурентного ринку. Ринковий попит як сума індивідуального попиту всіх споживачів певного товару.

Зображення попиту: аналітичне, графічне, табличне. Закон попиту та його пояснення базовими положеннями теорії поведінки споживача. Соціальні ефекти, що ускладнюють зв'язок між індивідуальним та ринковим попитом: ефекти «юрби», «сноба», «Веблена».

Цінові та нецінові детермінанти попиту. Зміна величини (обсягу) попиту: переміщення вздовж функціонально заданої лінії попиту. Зміна попиту в цілому під впливом нецінових детермінант, її графічна ілюстрація. Особливості взаємовпливу цін взаємозв'язаних товарів.

Принципова оцінка дії цінових та нецінових детермінант попиту в діагностиці реальних ситуацій на товарних ринках.

Концепція цінової еластичності попиту у визначені міри чутливості споживача до зміни цін на товари. Методичні підходи до обчислення показника еластичності. Діапазон числових значень коефіцієнта прямої цінової еластичності попиту.

Чинники цінової еластичності попиту, особливості їх впливу. Суть абсолютно еластичного та абсолютно нееластичного попиту. Взаємозв'язок між ціною та валовим виторгом за різної еластичності.

Методика обчислення коефіцієнта еластичності попиту за доходом, параметри його значень для «нормальних» та «неякісних» товарів.

Суть «перехресної» еластичності попиту, методика обчислення відповідного коефіцієнта. Кількісні параметри еластичності для взаємозамінних і взаємодоповнювальних товарів.

Практичне використання концепції «перехресної» еластичності попиту для обґрунтування цінової політики продавців (виробників) взаємозв'язаних товарів.

Змістовний модуль 3. Виробництво економічних благ:

Тема 7. Теорія виробництва

Підприємство як суб'єкт ринкових відносин, економічна організація, найважливіший різновид мікросистем. Мотивація поведінки підприємства. Фактор часу і періоди функціонування підприємства.

Фактори виробництва, їх групування та варіації. Поняття та параметри виробничої функції. Сукупний, середній та граничний продукт.

Виробнича функція з одним змінним фактором і її графічне відображення. Феномен «згасання» виробничої функції. Правило спадної віддачі (продуктивності) змінного фактору виробництва. Еластичність виробництва: поняття, методика обчислення показників, діапазон змін. Обґрунтування виробничих рішень щодо розширення та згортання виробництва.

Виробнича функція з двома змінними факторами. Крива однакового продукту (виробничої байдужості) - ізокванта. Карта ізоквант. Заміщення факторів виробництва. Гранична норма технічного заміщення. Можливі конфігурації ізоквант. Еластичність заміщення. Доповнюваність, подільність, мобільність та інтенсивність використання факторів виробництва.

Збільшення випуску за рахунок пропорційного нарощування обсягів ресурсів. Постійна (стала), спадна та зростаюча віддача від масштабу. Еластичність масштабу та її взаємозв'язок з еластичністю виробництва.

Траєкторія розширення виробничої діяльності фірми в короткому та тривалому періодах. Межі розширення у короткому періоді. Оптимальний шлях розвитку у тривалому

періоді. Ізоклінна варіація факторів виробництва. Зміна цін на ресурси. Ефекти заміщення та випуску. Концепція «х-фактора (х-ефективності)».

Тема 8. Витрати і обсяг виробництва

Часткова варіація факторів виробництва і функція витрат. Постійні та змінні витрати (сукупні та середні). Типовий характер зміни витрат у короткому періоді. Закон неминучого зростання граничних витрат (зниження доходності).

Ізокванта, пропорційна та ізоклінна варіації факторів виробництва та функція витрат. Криві тривалих витрат (сукупних і середніх) як такі, що огинають криві короткотермінових витрат. Види кривих тривалих середніх витрат.

Концепція мінімально ефективного розміру підприємства. Варіанти технологічного вибору фірми в процесі вироблення довготермінової стратегії розвитку. Оптимальна виробнича потужність (оптимальні обсяги випуску). Мінімально ефективний розмір виробництва та структура ринку.

Тема 9. Ринкова пропозиція

Суть поняття «пропонування». Закон пропонування (пропозиції) та його аргументація: ціна як ринковий стимул до виробника; збільшення граничних витрат як стримуючий фактор збільшення обсягів виробництва тощо. Аналітичне, графічне та табличне зображення пропозиції.

Цінові та нецінові детермінанти пропозиції. Різниця понять «зміна пропозиції» та «зміна обсягів пропозиції». Зсув кривої пропозиції під впливом нецінових детермінант.

Методика обчислення рівня цінової еластичності пропозиції. Фактори, що впливають на еластичність пропозиції. Перехресна еластичність пропозиції та її вплив на стратегію товаровиробника.

Табличне та графічне зображення ринкової пропозиції. Альтернативна вартість, крива виробничих можливостей та крива ринкової пропозиції.

Змістовний модуль 4. Рівновага на конкурентному ринку:

Тема 10. Максимізація прибутку і нетривала рівновага на конкурентному ринку

Ознаки й умови досконалої конкуренції: атомістичність, відкритість, мобільність ресурсів, прозорість, однорідність товару тощо. Поліполістичний спосіб поведінки суб'єктів ринку.

Ринковий попит на продукцію фірми за умов досконалої конкуренції. Графічне зображення попиту, середнього, граничного й сукупного доходу підприємства.

Максимізаційно-мінімізаційні цілі підприємства у короткотерміновому періоді. Визначення оптимальних обсягів випуску: два підходи. Поведінка підприємства за умов зміни ринкової ситуації. Правила поведінки підприємства, їхня універсальність. Пропозиція фірми у короткотерміновому періоді, її зв'язок з кривими витрат; графік галузевої пропозиції.

Поняття ринкової рівноваги. Визначення рівноважної ціни та рівноважної кількості товару. Рівноважна функція цін. Вплив змін попиту й пропозиції на стан рівноваги, рівноважну ціну та рівноважну кількість товару на ринку. Деякі варіанти комбінації попиту й пропозиції; множинність рівноваги. Сталість ринкової рівноваги.

Рівновага фірми та галузі у короткотерміновому періоді.

Тема 11. Тривала рівновага конкурентного ринку

Рухомість ринкового попиту й пропонування. Звуження мотивації діяльності підприємства з одночасним розширенням можливостей маневрування ресурсами. Пропозиція фірми у довготривалому періоді. Крива ринкової пропозиції на тривалому інтервалі та її можливі конфігурації (галузі з постійними, зростаючими, спадними витратами та їхні комбінації).

Тривала рівновага підприємства, галузі, ринку та механізм її підтримки.

Змістовний модуль 5. Ринкові структури з недосконалою конкуренцією:

Тема 12. Ринок за умов монополії

Поняття одного продавця, ринкової (монопольної) влади у вузькому та широкому розумінні слів. Ознаки чистої монополії: один продавець, відсутність заміників товару, бар'єри для доступу конкурентів у монополізовану галузь тощо.

Крива попиту монополіста. Одночасний вибір монополістом ціни й обсягу виробництва. Вплив на поведінку монополіста цінової еластичності попиту. Правило максимізації прибутку. Деякі варіанти стану фірми-монополіста у короткостроковому періоді. Пропозиція монополіста та особливості її формування. Визначення монопольної ціни. Цінова дискримінація: поняття, умови, різновиди.

Рівновага фірми-монополіста у довготерміновому періоді. Свідоме створення для підтримування вхідних бар'єрів монополістом. Досягнення та утримання ринкової влади монополістом у тривалому періоді.

Різновиди монополій: відкриті, закриті, природні, державні, недержавні тощо. Діагностування монопольної влади. Особливості поведінки реальних монополій. Економічні наслідки монополізації галузі, порівняльна оцінка конкурентного та монопольного ринків, потреба у державному регулюванні монополії, антимонопольна політика.

Тема 13. Олігополія

Нечисленність фірм в олігополістичних галузях, високі бар'єри для входження у галузь, загальна взаємозалежність підприємств. Поведінка олігополістів: некооперативна й кооперативна. Цінові війни за некооперативної поведінки: межі зниження рівня цін, наслідки для споживачів і товаровиробників.

Аналіз взаємовідносин двох товаровиробників у статистиці. Модель Курно: договірна й конкурентна рівновага. Інтерпретації дуополії - моделі Бертрана, Еджуорта, Штакельберга. Олігополія з погляду теорії ігор. «Дилема ув'язнених» - приклад некооперативної гри з ненульовою сумою. Аналіз ламаної лінії попиту. Негнучкість цін. Формування підприємством політики стабілізації цін і маневрування капітальними витратами (стабільність середніх змінних витрат).

Інституційні аспекти утворення та діяльності картельних спілок. Таємні змови, їх міцність і загострення конкуренції. Антитрестівське законодавство як чинник, що протидіє таємній змові. Мовчазна угода. Тип лідерства у цінах. Ціноутворення за принципом «витрати плюс ...».

Ефективність олігополії порівняно з іншими ринковими структурами. Економічні наслідки олігополії. Можливості державного регулювання за олігополії.

Тема 14. Монополістична конкуренція

Спільні риси та відмінності монополістичної конкуренції порівняно з досконалою конкуренцією та чистою монополією. Кількість товаровиробників та диференціація виробів. Умови входження в галузь. Нецінова конкуренція за даної ринкової структури.

Еластичність попиту за монополістичної конкуренції. Прибутковість та збитковість підприємства у короткотерміновому періоді. Визначення оптимального обсягу продажу та цінова політика. Умова досягнення і підтримання беззбитковості в довгостроковому періоді.

Суть і передумови розвитку нецінової конкуренції. Поглиблення диференціації продукту: позитивні наслідки і загрози. Рекламу товару. Вплив рекламної діяльності на обсяг продажу і витрати.

Наслідки нецінової конкуренції для споживачів: діапазон споживчого вибору і витрати вільного часу. Позитивний і негативний аспекти рекламної пропаганди товарів. Надлишкова виробнича потужність і її наслідки для товаровиробника та суспільства в цілому.

Тема 15. Структура ринку та ефективність

Монопольна сила та її діагностика. Досягнення ефективності. Ринки з досконалою конкуренцією і ефективність. Граничні стани ефективності.

Соціальна вартість монопольної сили. Позитивні наслідки монополії. Управління монопольною силою: антитрестівська політика.

Змістовний модуль 6. Ринки факторів виробництва:

Тема 16. Конкурентні ринки ресурсів

Попит на товар та попит на фактори виробництва. Ринки факторів виробництва, їх функції в економіці. Споживання факторів виробництва: цілі й обмеження. Граничний фізичний продукт виробничого ресурсу.

Виробнича функція, витрати виробництва та попит на фактори виробництва. Вплив різновиду структури ринку товару на похідний попит. Особливості поведінки підприємства-покупця на моносонічному та олігосонічному ринках факторів виробництва.

Індивідуальний та галузевий попит на фактори виробництва. Функція галузевого похідного попиту. Зміна обсягу попиту та попиту в цілому. Цінова еластичність попиту на ресурс виробництва. Аналіз залежності між ринком товару та ринком ресурсу щодо обсягів та цін, її графічне зображення.

Монопольний ринок товару та ринок факторів виробництва. Функція монопольного похідного попиту, аналітичне та графічне зображення. Порівняння похідних попиту за монополії та досконалої конкуренції.

Порівняння граничного доходу та граничних витрат товаровиробників за споживання одного фактора виробництва. Вартісний граничний продукт та ціна фактора. Основне правило визначення попиту на фактори виробництва. Умова довгострокової рівноваги підприємства з урахуванням похідного попиту.

Праця як фактор виробництва, її мобільність. Суть та особливості використання поняття заробітної плати. Характеристика досконало конкурентного ринку праці. Граничний вигравш виробника від найманої праці. Обґрунтування рішення про наймання. Попит окремого виробника на працю. Формування галузевого та ринкового попиту на працю.

Тема 17. Недосконала конкуренція на ринках ресурсів

Еластичність пропозиції праці для галузей з різною динамікою витрат на виробництво. Обґрунтування вибору робітника щодо праці і відпочинку: інструментарій ординалістської теорії корисності. Ефекти зміни доходу і заміщення за змін заробітної плати. Криві пропозиції праці, що «вигинаються назад». Ринкове пропонування послуг праці. диференціація заробітної плати. Рівновага на ринку праці: двосекторна модель.

Попит монополії на працю і монопольна рівновага. Моносонічний та олігосонічний ринки, їх особливості. Граничні витрати на працю для моносоніста. Прийняття рішень про наймання на моносонічному ринку праці.

Монопольна влада продавців праці. Контроль профспілок над пропонуванням робочої сили, рівнем заробітної плати та продуктивністю праці.

Двостороння монополія й визначення реального рівня заробітної плати. Дискримінація на ринках робочої сили. Проблеми еквівалентності праці.

Тема 18. Ринок капіталу

Капітал як ресурс тривалого використання, форми капіталу. Рух капіталу і капітальні фонди. Поняття позичкового процента. Вплив ставки позичкового процента на короткострокові інвестиційні проекти підприємств. Обґрунтування інвестиційних рішень у тривалому періоді.

Часові уподобання як економічна категорія. Гранична норма часових уподобань (часової переваги), її графічна інтерпретація. Міжчасове бюджетне обмеження та міжчасова рівновага накопичувача. Ефекти зміни доходу й заміщення в результаті зміни ставки позичкового процента.

Ринкова ставка позичкового процента, однозначність її для позичальників і кредиторів. Вплив зміни ставки на рівноважний обсяг підприємницьких інвестицій. Поняття поточної, або дисконтованої вартості, методика її обчислення. Поточна вартість і ринкова ціна основних фондів. Обґрунтування інвестиційних рішень щодо придбання основних фондів. Ризик в інвестуванні та оцінка надійності вкладень.

Змістовний модуль 7. Ефективність конкурентної ринкової системи та інституційні аспекти ринкового господарства:

Тема 19. Аналіз часткової та загальної рівноваги

Часткова та загальна рівновага. Необхідність визначення ринкової системи як цілого, дослідження взаємодії та взаємозалежності її частин. Аналіз загальної рівноваги, його стани. Ефект зворотного зв'язку. Система рівнянь загальної рівноваги за Вальрасом. Закон Вальраса.

Необхідність та вигоди ринкового обміну. Порівняння граничних норм заміщення для пар товарів, що обмінюються. Діаграма Еджуорта. Ефективність при обміні. Крива контрактів.

Парето-ефективний розподіл. Крива можливостей споживача. Загальна рівновага за Парето. Ефективність та справедливість.

Розподіл виробничих ресурсів. Діаграма Еджуорта. Крива виробничих контрактів. Парето-оптимальний розподіл ресурсів. Рівновага виробника на конкурентному ринку факторів виробництва. Крива виробничих можливостей та ефективність випуску. Ефективність на конкурентних ринках товарів.

Сукупна (зведена) ефективність конкурентних ринків (при обміні, при використанні вкладень у виробництво, на ринку товарів). Причини обмеженої спроможності ринкового регулювання: наявність ринкової влади, непрозорість ринків, неповна або несиметрична інформація, вплив зовнішніх ефектів, існування суспільно значущих благ, позаринкова діяльність суб'єктів ринку та неринкові механізми регулювання тощо. Оптимум та квазіоптимум ринкової системи.

Теорія загальної рівноваги та політика у галузі економіки добробуту. Критерії оцінки добробуту.

Тема 20. Вступ до інституційної теорії

Сучасна економічна теорія про права власності як сукупність санкціонованих норм поведінки. Трансформування власності та ринкові процеси.

Інституціональна природа сучасної фірми. Загальні, специфічні, інтерспецифічні ресурси фірми. Контрактна концепція фірми. Трансакційні витрати.

Тема 21. Екстерналії

Поняття про зовнішні ефекти. Негативні і позитивні зовнішні ефекти. Суспільні та приватні витрати (вигоди). Корируючі податки та субсидії. Теорема Коуза.

Забруднення навколишнього середовища. Роль держави у вирішенні екологічних проблем.

8.21. Суспільні блага та ефективність

Споживчі властивості суспільних благ: загальнодоступність, неконкурентність та невиключеність. Суспільні блага та ефективність. Неспроможність ринкового механізму регулювати ефективність суспільних благ та функції держави.

2.5. Погодинний план

2.5.1. Денна форма (спеціальності: «072 «Фінанси, банківська справа та страхування», 071 «Облік і оподаткування» та 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»)

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин				
	денна форма				
	усього	у тому числі			
л		п	інд	с.р.	
1	2	3	4	5	6
Змістовий модуль 1. Вступ до мікроекономіки					
Тема 1. Предмет (метод) мікроекономіки	4	1	1		2
Тема 2. Методологія та інструментарій мікроекономіки	4	1	1		2
Змістовий модуль 2. Теорія поведінки споживача					
Тема 3. Теорія граничної корисності і поведінка споживача	5	1	2		2
Тема 4. Формування оптимуму споживача	5	1	2		2
Тема 5. Моделювання поведінки споживача на ринку товарів	6	2	2		2
Тема 6. Ринковий попит	4	2			2
Змістовний модуль 3. Виробництво економічних благ					
Тема 7. Теорія виробництва	6	2	2		2
Тема 8. Витрати і обсяг виробництва	6	2	2		2
Тема 9. Ринкова пропозиція	4	2			2
Змістовний модуль 4. Рівновага на конкурентному ринку					
Тема 10. Максимізація прибутку і нетривала рівновага на конкурентному ринку	5	1	2		2
Тема 11. Тривала рівновага конкурентного ринку	5	1	2		2
Змістовний модуль 5. Ринкові структури з недосконалою конкуренцією					
Тема 12. Ринок за умов монополії	6	2	2		2
Тема 13. Олігополія	6	2	2		2
Тема 14. Монополістична конкуренція	6	2	2		2
Тема 15. Структура ринку та ефективність	6	2	2		2
Змістовний модуль 6. Ринки факторів виробництва					
Тема 16. Конкурентні ринки ресурсів	6	2	2		2

Тема 17. Недосконала конкуренція на ринках ресурсів	6	2	2		2
Тема 18. Ринок землі і капіталу	6	2	2		2
Змістовний модуль 7. Ефективність конкурентної ринкової системи та інституційні аспекти ринкового господарства					
Тема 19. Аналіз часткової та загальної рівноваги	5	1	2		2
Тема 20. Вступ до інституційної теорії	3	1			2
Тема 21. Екстерналії	8	2	2		4
Тема 22. Суспільні блага та ефективність	8	2	2		4
Усього годин	120	36	36		48

2.5.4. Заочна форма (див додаток)

2.6. Плани лекційних занять

Модуль 1. Вступ до мікроекономіки

Тема 1. Предмет (метод) мікроекономіки

1. Проблема обмеженості ресурсів і необхідність вибору.
2. Зміст та предмет дисципліни мікроекономіка.
3. Мета, завдання та взаємозв'язок з іншими дисциплінами.
4. Альтернативність цілей та раціональність поведінки суб'єктів ринкових відносин.
5. Мета, роль і особливості функціонування мікросистем у ринковій економіці.
6. Матриця ринкових форм.
7. Характеристика базових підручників, що репрезентують зарубіжні та вітчизняні школи мікроекономіки.

Тема 2. Методологія та інструментарій мікроекономіки

1. Методологія мікроекономіки: граничні показники та граничний аналіз.
2. Моделювання як інструментарій аналізу: графічне, аналітичне, табличне.
3. Оптимізація й визначення економічної рівноваги.
4. Структура й форми моделей, математичний апарат мікроекономічного аналізу.
5. Нормативна й позитивна мікроекономіка.

Модуль 2. Теорія поведінки споживача

Тема 3. Теорія граничної корисності і поведінка споживача

1. Поняття потреби, види потреб. Економічні блага, їх класифікація.
2. Поняття корисності, її особливості і спосіб досягнення. Сукупна та гранична корисність. Перший закон Гессена.
3. Система переваг споживача та її основні елементи.
4. Криві байдужості як спеціальний інструментарій мікроекономічного аналізу.
5. Бюджетне обмеження і можливості споживача: ринання і графічна побудова та характеристика.
6. Вплив зміни доходу споживача на положення бюджетної лінії та на процес споживання.

Тема 4. Формування оптимуму споживача

1. Поняття рівноваги споживача. Модель споживання набору благ. Другий закон Гессена.
2. Еквіваріантний принцип раціонального вибору споживача.
3. Поняття попиту на благо, визначення індивідуального попиту на благо.
4. Підходи до оптимізації споживчого вибору, їх гранична інтерпретація.
5. «Кутова» і «внутрішня» рівновага.

Тема 5. Моделювання поведінки споживача на ринку товарів

1. Зміна оптимального стану споживача в результаті зміни його доходу.
2. Графічний аналіз і побудова лінії «дохід-споживання».
3. Поняття «нормальних» і «другорядних» товарів. Крива Енгела. Закон Енгела-Швабе..
4. Зміна вибору споживача в результаті зміни ціни товарів. Побудова лінії «ціна-споживання».
5. Побудова лінії індивідуального попиту споживача. Парадокс Гіффена.
6. Ефект доходу і ефект заміщення. Декомпозиція Хікса-Слуцького.
7. Надлишок споживача. Зміна надлишку і втрати в результаті введення податків та дотацій на товари.

Тема 6. Ринковий попит

1. Ринковий попит як сума індивідуального попиту всіх споживачів певного товару.
2. Закон попиту та його пояснення базовими положеннями теорії поведінки споживача.

3. Соціальні ефекти, що ускладнюють зв'язок між індивідуальним та ринковим попитом: ефекти «юрби», «сноба», «Веблена».
4. Цінові та нецінові детермінанти попиту. Оцінка їх дії в діагностиці ситуацій на товарних ринках.
5. Концепція цінової еластичності попиту. Коефіцієнт еластичності попиту за доходом, параметри його значень для «нормальних» та «другорядних» товарів.
6. Суть «перехресної» еластичності попиту. Взаємозамінні і взаємодоповнювальні товари.

Модуль 3. Виробництво економічних благ

Тема 7. Теорія виробництва

1. Підприємство як суб'єкт ринкових відносин, мотивація поведінки підприємства, фактор часу і періоди функціонування підприємства.
2. Фактори виробництва, їх групування та варіації. Сукупний, середній та граничний продукт.
3. Виробнича функція з одним змінним фактором і її графічне відображення.
4. Закон спадної віддачі змінного фактору виробництва.
5. Виробнича функція з двома змінними факторами. Карта ізоквант.
6. Гранична норма технічного заміщення. Оптимум виробника.
7. Постійна (стала), спадна та зростаюча віддача від масштабу.
8. Межі розширення у короткому періоді. Концепція «х-фактора (х-ефективності)».

Тема 8. Витрати і обсяг виробництва

1. Постійні та змінні витрати (сукупні та середні). Типовий характер зміни витрат у короткому періоді.
2. Ізокванта, пропорційна та ізоклінна варіації факторів виробництва та функція витрат.
3. Криві тривалих витрат, їх види.
4. Концепція мінімально ефективного розміру підприємства.
5. Оптимальна виробнича потужність (оптимальні обсяги випуску).
6. Мінімально ефективний розмір виробництва та структура ринку.

Тема 9. Ринкова пропозиція

1. Закон пропозиції та його аргументація: ціна як ринковий стимул до виробника; збільшення граничних витрат як стримуючий фактор збільшення обсягів виробництва тощо.
2. Аналітичне, графічне та табличне зображення пропозиції.
3. Цінові та нецінові детермінанти пропозиції. Різниця понять «зміна пропозиції» та «зміна обсягів пропозиції». Зсув кривої пропозиції під впливом нецінових детермінант.
4. Обчислення рівня цінової еластичності пропозиції. Фактори, що впливають на неї.
5. Перехресна еластичність пропозиції та її вплив на стратегію товаровиробника.

Модуль 4. Рівновага на конкурентному ринку

Тема 10. Максимізація прибутку і нетривала рівновага на конкурентному ринку

1. Ознаки й умови досконалої конкуренції.
2. Ринковий попит на продукцію фірми за умов досконалої конкуренції. Графічне зображення попиту, середнього, граничного й сукупного доходу підприємства.
3. Визначення оптимальних обсягів випуску. Пропозиція фірми у короткотерміновому періоді.
4. Поняття ринкової рівноваги. Визначення рівноважної ціни та рівноважної кількості товару. Рівноважна функція цін.
5. Рівновага фірми та галузі у короткотерміновому періоді.

Тема 11. Тривала рівновага конкурентного ринку

1. Тривала рівновага на ринку досконалої конкуренції. Парадокс прибутку.

2. Зростання фірм у тривалому періоді.
3. Реагування фірм на зростання попиту.
4. Пропозиція фірми у довготривалому періоді.
5. Галузі з постійними, зростаючими та спадними витратами.

Модуль 5. Ринкові структури з недосконалою конкуренцією

Тема 12. Ринок за умов монополії

1. Поняття монополії, ознаки чистої монополії.
2. Крива попиту монополіста. Правило максимізації прибутку.
3. Цінова дискримінація: поняття, умови, різновиди.
4. Рівновага фірми-монополіста у тривалому періоді.
5. Вхідні бар'єри монополії. Досягнення та утримання ринкової влади монополістом.
6. Економічні наслідки монополізації галузі, порівняльна оцінка конкурентного та монопольного ринків, потреба у державному регулюванні монополії, антимонопольна політика.

Тема 13. Олігополія

1. Поняття олігополії.
2. Форми поведінки олігополістів: некооперативна й кооперативна. Цінові війни.
3. Аналіз взаємовідносин двох товаровиробників у статичі: модель Курно. Моделі Бертрана, Еджуорта, Штакельберга.
4. Олігополія з погляду теорії ігор. Аналіз ламаної лінії попиту.
5. Картелі. Антитрестівське законодавство як чинник, що протидіє таємній змові.
6. Економічні наслідки олігополії.

Тема 14. Монополістична конкуренція

1. Ознаки монополістичної конкуренції.
2. Еластичність попиту за монополістичної конкуренції. Рівновага у короткотерміновому періоді.
3. Умова досягнення і підтримання беззбитковості в довгостроковому періоді.
4. Суть і передумови розвитку нецінової конкуренції. Економіка реклами.
5. Наслідки нецінової конкуренції для споживачів: діапазон споживчого вибору і витрати вільного часу.
6. Надлишкова виробнича потужність і її наслідки для товаровиробника та суспільства в цілому.

Тема 15. Структура ринку та ефективність

1. Монопольна сила та її діагностика.
2. Досягнення ефективності. Ринки з досконалою конкуренцією і ефективність.
3. Граничні стани ефективності.
4. Соціальна вартість монопольної сили.
5. Позитивні наслідки монополії.
6. Управління монопольною силою: антитрестовська політика.

Модуль 6. Ринки факторів виробництва

Тема 16. Конкурентні ринки ресурсів

1. Ринки факторів виробництва, їх функції в економіці.
2. Попит на фактори виробництва. Індивідуальний та галузевий попит. Цінова еластичність попиту на ресурс виробництва.
3. Монопольний ринок товару та ринок факторів виробництва.
4. Праця як фактор виробництва, її мобільність. Характеристика досконало конкурентного ринку праці.
5. Граничний вииграш виробника від найманої праці. Попит окремого виробника на працю.
6. Формування галузевого та ринкового попиту на працю.

Тема 17. Недосконала конкуренція на ринках ресурсів

1. Обґрунтування вибору робітника щодо праці і відпочинку.
2. Ефекти зміни доходу і заміщення за змін заробітної плати. Криві пропозиції праці, що «вигинаються назад».
3. Ринкове пропонування послуг праці. Диференціація заробітної плати. Рівновага на ринку праці: двосекторна модель.
4. Попит монополії на працю і монополярна рівновага.
5. Моносонічний та олігосонічний ринки. Прийняття рішень про наймання на моносонічному ринку праці.
6. Монополярна влада продавців праці. Роль профспілок.
7. Двостороння монополія на ринках робочої сили.

Тема 18. Ринок капіталу

1. Капітал як ресурс тривалого використання, форми капіталу.
2. Поняття та структура позичкового процента.
3. Часові уподобання як економічна категорія. Гранична норма часових уподобань. Міжчасове бюджетне обмеження та міжчасова рівновага накопичувача.
4. Ефекти зміни доходу й заміщення в результаті зміни ставки позичкового процента.
5. Поняття теперішньої та майбутньої вартості, методика її обчислення. Ануїтети.

Модуль 7. Ефективність конкурентної ринкової системи та інституційні аспекти ринкового господарства

Тема 19. Аналіз часткової та загальної рівноваги

1. Поняття часткової та загальної рівноваги. Аналіз загальної рівноваги, його стани. Ефект зворотного зв'язку. Закон Вальраса.
2. Діаграма Еджуорта. Ефективність при обміні. Крива контрактів. Парето-ефективний розподіл.
3. Крива можливостей споживача. Загальна рівновага за Парето. Ефективність та справедливість.
4. Крива виробничих контрактів. Рівновага виробника на конкурентному ринку факторів виробництва.
5. Крива виробничих можливостей та ефективність випуску. Ефективність на конкурентних ринках товарів.
6. Сукупна (зведена) ефективність конкурентних ринків.
7. Теорія загальної рівноваги та політика у галузі економіки добробуту. Критерії оцінки добробуту.

Тема 20. Вступ до інституційної теорії

1. Сучасна теорія інституційної економіки.
2. Права власності як сукупність санкціонованих норм поведінки. Трансформування власності та ринкові процеси.
3. Інституціональна природа сучасної фірми.
4. Загальні, специфічні, інтерспецифічні ресурси фірми. Контрактна концепція фірми.
5. Трансакційні витрати.

Тема 21. Теорія екстерналій

1. Поняття про зовнішні ефекти.
2. Негативні і позитивні зовнішні ефекти. Суспільні та приватні витрати (вигоди). Корируючі податки та субсидії.

3. Теорема Коуза.

4. Забруднення навколишнього середовища.
5. Роль держави у вирішенні екологічних проблем.

22. Суспільні блага та ефективність

1. Поняття суспільних благ.

2. Споживчі властивості суспільних благ: загальнодоступність, неконкурентність та невиключеність.
3. Суспільні блага та ефективність.
4. Проблема «зайця»
5. Неспроможність ринкового механізму регулювати ефективність суспільних благ та функції держави.

2.7. Плани практичних занять

2.7.1. Денна та денно-вечірня форма

Модуль 1. Вступ до мікроекономіки

Тема 1. Предмет (метод) мікроекономіки

1. Проблема обмеженості ресурсів і необхідність вибору.
2. Зміст та предмет дисципліни мікроекономіка.
3. Мета, завдання та взаємозв'язок з іншими дисциплінами.
4. Альтернативність цілей та раціональність поведінки суб'єктів ринкових відносин.
5. Мета, роль і особливості функціонування мікросистем у ринковій економіці.
6. Матриця ринкових форм.
7. Характеристика базових підручників, що репрезентують зарубіжні та вітчизняні школи мікроекономіки.

Тема 2. Методологія та інструментарій мікроекономіки

6. Методологія мікроекономіки: граничні показники та граничний аналіз.
7. Моделювання як інструментарій аналізу: графічне, аналітичне, табличне.
8. Оптимізація й визначення економічної рівноваги.
9. Структура й форми моделей, математичний апарат мікроекономічного аналізу.
10. Нормативна й позитивна мікроекономіка.

Питання для самоперевірки:

Чи вірні твердження?

1. Предметом мікроекономіки виступає діяльність людей, пов'язана з вибором та прийняттям рішень відносно того, що, як і для кого виробляти.
2. Будь-яка мікроекономічна модель передбачає відтворення взаємозв'язків між екзогенними та ендogenous величинами.
3. Рівноважні моделі мікроекономіки допомагають вивчити поведінку окремих економічних суб'єктів, що прагнуть досягти своєї мети.
4. Твердження „Для підвищення ціни товару необхідно стимулювати попит на нього» є позитивним.
5. Ринок і галузь мають однакові принципи і закономірності функціонування.
6. За формою кривої виробничих можливостей можна визначити, чи відбувається в країні економічне зростання.
7. Благо – це будь-який матеріальний або нематеріальний предмет, що здатний задовольнити певні потреби споживача або виробника.
8. Будь-які економічні рішення ґрунтуються на порівнянні витрат і вигод.
9. Якщо ви зібралися сходити увечері із другом в кінотеатр, а батьки попросили вашої допомоги у збиранні врожаю на присадибній ділянці, то ваш вибір не є економічним, оскільки жоден з варіантів вашого рішення не пов'язаний з грошовими витратами.
10. У командно-адміністративній економіці немає проблеми обмеженості ресурсів, оскільки відсутня приватна власність і немає конкуренції при розподілі ресурсів.
11. Трансакційні витрати - це витрати економічних агентів, пов'язані з переміщенням благ під час здійснення торгівельних угод
12. Ринкова взаємодія має місце при обміні благами

13. Граничні показники відображають можливий рівень, до якого можна спостерігати зміну показників загального характеру

14. Торгівля завжди пов'язується з тим, що економічні агенти обмінюють правами власності на те чи інше благо

15. Ринок роздрібної торгівлі канцтоварами є конкурентним

Рекомендована література:

1. Верланов Ю.Ю. Мікроекономіка: Навчальний посібник. Для самостійного вивчення. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім.Петра Могили, 2006. – С.6–26.

2. Верланов Ю.Ю., Циплицька О.О. Сучасна мікроекономіка: Навчальний посібник. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім.Петра Могили, 2007. – С.12–38.

3. Горобчук Т.Т. Мікроекономіка: Начально-методичний посібник. – Київ:ЦУЛ, 2002. – С. 16–18.

4. Економічна теорія: У 2-х книгах. Кн.2. Мікроекономіка. Навчальний посібник / За ред. З.Г.Ватаманюка та С.М.Панчішина. – К.:Заповіт, 1997. – С.8–22.

5. Кулішов В.В. Мікроекономіка: Основи теорії і практикум / навчальний посібник. – Львів:»Магнолія плюс», 2004. – С. 10-23.

6. Піндайк Р., Рубінфельд Д. Мікроекономіка Пер.з англ. А.Олійник, Р. Скільський – К.:Основи, 1996. – С. 21-65.

7. Microeconomics and behavior / Robert H. Frank. — 7th ed., 2008. –664 p.

Модуль 2. Теорія поведінки споживача

Тема 3. Теорія граничної корисності і поведінка споживача

7. Поняття потреби, види потреб. Економічні блага, їх класифікація.

8. Поняття корисності, її особливості і способ досягнення. Сукупна та гранична корисність. Перший закон Гессена.

9. Система переваг споживача та її основні елементи.

10. Криві байдужості як спеціальний інструментарій мікроекономічного аналізу.

11. Бюджетне обмеження і можливості споживача: рінання і графічна побудова та характеристика.

12. Вплив зміни доходу споживача на положення бюджетної лінії та на процес споживання.

Питання для самоперевірки:

Чи вірні твердження?

1. Поняття „корисність» і „гранична корисність» позначають одне й те саме економічне явище.

2. Функція корисності відображає рівень корисності людини, яка споживає набір з n товарів у кількості X .

3. Корисність блага може вимірюватися у різних одиницях – кг, м, кДж, утилях тощо.

4. Закон спадної граничної корисності був сформований У.Джевансом.

5. Принцип спадної граничної корисності полягає в тому, що гранична корисність блага із споживанням кожної додаткової одиниці спочатку зростає, а потім знижується.

6. Транзитивність вибору означає, що з двох благ або їх наборів (X та Y) споживач завжди може віддати перевагу одному із них або вважати їх рівними між собою.

7. Те, що споживач за своєю природою віддає перевагу більшій кількості товару, аніж меншій, отримало назву принципу монотонності.

8. Споживач завжди поводитьсь так, щоб мінімізувати свою корисність.

9. Гранична норма заміщення одного блага іншим пояснює кут нахилу кривої байдужості.

10. Криві байдужості одного споживача іноді перетинаються.

11. Поверхні байдужості, на відміну від кривих байдужості, передбачають наявність вибору серед трьох товарів.

12. Однією з властивостей кривої байдужості є те, що її можна провести через будь-яку точку в просторі.

13. Максимальна корисність споживача досягається у точці кривої байдужості, що максимально віддалена від початку координат.

14. Досконалі субститути мають криві байдужості у вигляді прямих ліній.

15. Криві байдужості товарів абсолютних доповнювачів утворюють прямі кути.

16. Карта байдужості здатна пояснити поведінку споживача при виборі серед наборів двох товарів.

Рекомендована література:

1. Верланов Ю.Ю. Мікроекономіка: Навчальний посібник. Для самостійного вивчення. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім.Петра Могили, 2006. – С.26-36.

2. Верланов Ю.Ю., Ципліцька О.О. Сучасна мікроекономіка: Навчальний посібник. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім.Петра Могили, 2007. – С.38-55.

3. Горобчук Т.Т. Мікроекономіка: Начально-методичний посібник. – Київ:ЦУЛ, 2002. – С. 19–22.

4. Економічна теорія: У 2-х книгах. Кн.2. Мікроекономіка. Навчальний посібник / За ред. З.Г.Ватаманюка та С.М.Панчішина. – К.:Заповіт, 1997. – С.91-99.

5. Кулішов В.В. Мікроекономіка: Основи теорії і практикум / навчальний посібник. – Львів:»Магнолія плюс», 2004. – С. 26-35.

6. Піндайк Р., Рубінфельд Д. Мікроекономіка Пер.з англ. А.Олійник, Р. Скільський – К.:Основи, 1996. – С. 66-78.

Тема 4. Формування оптимуму споживача

1. Поняття рівноваги споживача. Модель споживання набору благ. II закон Гессена.

2. Еквіваріантний принцип раціонального вибору споживача.

3. Поняття попиту на благо, визначення індивідуального попиту на благо.

4. Підходи до оптимізації споживчого вибору, їх гранична інтерпретація.

5. «Кутова» і «внутрішня» рівновага.

Питання для самоперевірки:

Чи вірні твердження?

1. Лінія бюджетних обмежень завжди є прямою лінією з позитивним нахилом.

2. Бюджетна лінія перетинає вісі координат в точках, де споживання кожного товару мінімальне.

3. За ординалістським підходом, вибір споживача розташований у точці, в якій лінія бюджетних обмежень перетинається з кривою байдужості.

4. Умовою рівноваги споживача є точка, де крутизна лінії бюджетних можливостей дорівнює крутизні кривої байдужості.

5. Якщо гранична норма заміщення благ більша співвідношення цін цих благ, то максимум корисності споживача не буде забезпечуватися.

6. Якщо зміщатися по кривій байдужості зверху униз, то додаткове споживання блага X в кількості ΔX дає споживачу додаткову або граничну корисність для кожної одиниці блага.

7. Еквіваріантний принцип полягає у тому, що оптимум споживача досягається в той момент, коли додаткова гривня, витрачена на кожний товар, приносить однакову граничну корисність.

8. Коли рівновага споживача є кутовим рішенням, гранична норма заміщення відповідає співвідношенню цін товарів.

9. Виходячи з кардиналістського підходу, незначне зниження ціни на благо не вплине на споживчий вибір за умови, що MRS_{xy} значно більша за співвідношення ціни блага X до ціни блага Y.

10. Внаслідок зміни доходу споживача, цін на блага, його рівноважне положення буде постійним.

11. У стані оптимуму споживача гранична норма заміщення у споживанні більше за граничну норму заміщення у обміні

12. Другий закон Гессена відноситься до зростання граничної корисності від споживання більш дешевого блага.

Рекомендована література:

1. Верланов Ю.Ю. Мікроекономіка: Навчальний посібник. Для самостійного вивчення. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім.Петра Могили, 2006. – С.36-46.

2. Верланов Ю.Ю., Ципліцька О.О. Сучасна мікроекономіка: Навчальний посібник. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім.Петра Могили, 2007. – С.55-68.

3. Горобчук Т.Т. Мікроекономіка: Начально-методичний посібник. – Київ:ЦУЛ, 2002. – С. 23–25.

4. Економічна теорія: У 2-х книгах. Кн.2. Мікроекономіка. Навчальний посібник / За ред. З.Г.Ватаманюка та С.М.Панчішина. – К.:Заповіт, 1997. – С.100-103.

5. Кулішов В.В. Мікроекономіка: Основи теорії і практикум / навчальний посібник. – Львів:»Магнолія плюс», 2004. – С. 36-38.

6. Піндайк Р., Рубінфельд Д. Мікроекономіка Пер.з англ. А.Олійник, Р. Скільський – К.:Основи, 1996. – С. 79-92.

Тема 5. Моделювання поведінки споживача на ринку товарів

1. Зміна оптимального стану споживача в результаті зміни його доходу.

2. Графічний аналіз і побудова лінії «дохід-споживання».

3. Поняття «нормальних» і «другорядних» товарів. Крива Енгела. Закон Енгела-Швабе.

4. Зміна вибору споживача в результаті зміни ціни товарів. Побудова лінії «ціна-споживання».

5. Побудова лінії індивідуального попиту споживача. Парадокс Гіффена.

6. Ефект доходу і ефект заміщення. Декомпозиція Хікса-Слуцького.

7. Надлишок споживача. Зміна надлишку і втрати в результаті введення податків та дотацій на товари.

Питання для самоперевірки:

Чи вірні твердження?

1. Споживання нормальних благ із зростанням доходу збільшується.

2. Крива Енгела з'єднує всі точки рівноваги споживача.

3. Крива „ціна-споживання» показує, яким чином змінюється споживання людини в міру зростання її доходу, коли ціни на товари залишаються незмінними.

4. Небажані товари є антиблагами

5. Нейтральні товари характеризуються однаковою корисністю.

6. Куткові рішення означають скорочення для споживача можливостей зробити вибір у споживанні певного набору товарів

7. Д.Хікс припускав, що споживач при ефекті заміщення залишається на старій кривій байдужості, тобто при цьому не змінює свою корисність.

8. Ефект доходу проявляється в тому, що споживач переходить на більш високу криву байдужості.

9. Загальний ефект від зниження ціни буде однаковим як для нормального блага, так і для блага нижчої якості.

10. Товари Гіффена мають від'ємний загальний ефект від зниження ціни, оскільки крива попиту на такі товари є спадною.

11. Товари доповнювачі характеризуються високою еластичністю попиту за ціною

12. Нормальні товари охоплюють групи товарів до споживання яких економічні агенти відносяться нормально

13. Крива Енгела – це фактично функція доходу-споживання

14. Товари, яким споживач завжди віддає перевагу у споживанні формують групу супернормальних товарів

15. Споживчий надлишок – це сума коштів, що залишається у споживача після здійснення покупок товарів

Рекомендована література:

1. Верланов Ю.Ю. Мікроекономіка: Навчальний посібник. Для самостійного вивчення. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім.Петра Могили, 2006. – С.46-60.
2. Верланов Ю.Ю., Ципліцька О.О. Сучасна мікроекономіка: Навчальний посібник. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім.Петра Могили, 2007. – С.69-87.
3. Горобчук Т.Т. Мікроекономіка: Начально-методичний посібник. – Київ:ЦУЛ, 2002. – С. 26–31.
4. Економічна теорія: У 2-х книгах. Кн.2. Мікроекономіка. Навчальний посібник / За ред. З.Г.Ватаманюка та С.М.Панчішина. – К.:Заповіт, 1997. – С.103–111.
5. Кулішов В.В. Мікроекономіка: Основи теорії і практикум / навчальний посібник. – Львів:»Магнолія плюс», 2004. – С. 39–45.

Тема 6. Ринковий попит

1. Ринковий попит як сума індивідуального попиту всіх споживачів певного товару.
2. Закон попиту та його пояснення базовими положеннями теорії поведінки споживача.
3. Соціальні ефекти, що ускладнюють зв'язок між індивідуальним та ринковим попитом: ефекти «юрби», «сноба», «Веблена».
4. Цінові та нецінові детермінанти попиту. Оцінка їх дії в діагностиці ситуацій на товарних ринках.
5. Концепція цінової еластичності попиту. Коефіцієнт еластичності попиту за доходом, параметри його значень для «нормальних» та «другорядних» товарів.
6. Суть «перехресної» еластичності попиту. Взаємозамінні і взаємодоповнювальні товари.

Питання для самоперевірки:

Чи вірні твердження?

1. Смаки і уподобання споживачів впливають на зміну обсягу попиту.
2. Зростання ціни альтернативного товару буде викликати зсув кривої попиту праворуч.
3. Закон пропозиції полягає у зростанні пропозиції при збільшенні ціни товару.
4. Очікування виробників відносно майбутнього зниження цін на товар буде спричиняти зміщення кривої пропозиції праворуч.
6. Всі точки, які лежать вище кривої попиту є недосяжними для споживачів.
7. Ринкова рівновага є стійкою, навіть якщо ринкові сили не вступають у дію.
8. За Л.Вальрасом, якщо ціна на ринку встановиться вище від рівноважної, то за умови надлишку пропозиції, поміж виробниками виникне конкуренція за споживача, яка врешті-решт призведе до повернення у первісну точку рівноваги.
9. Довгострокова та короткострокова рівновага для певного ринку встановлюються в одній і тій самій точці.
10. На ринку неможливі ситуації, коли рівновага буде повністю відсутня.
11. Подвійна рівновага пов'язана із ефектом сноба.
12. Спільні плани споживачів і виробників є основою для множинної рівноваги.
13. Дугова еластичність попиту має місце, коли відхилення досліджуваних змінних є незначними.
14. Одиначна еластичність попиту спостерігається у випадку, коли ціна зростає.
15. Криві Енгеля відображають залежність пропозиції товару X від середнього доходу домогосподарства.
16. Для визначення перехресної еластичності достатньо знати відсоткову зміну споживання товару А та відсоткову зміну ціни товару Б.
17. Надлишок споживача знаходиться під кривою пропозиції.

18. Надлишок виробника сплачується споживачами у грошовій формі.

Рекомендована література:

1. Верланов Ю.Ю. Мікроекономіка: Навчальний посібник. Для самостійного вивчення. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім.Петра Могили, 2006. – С.60-65.
2. Верланов Ю.Ю., Ципліцька О.О. Сучасна мікроекономіка: Навчальний посібник. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім.Петра Могили, 2007. – С.88-102.
3. Горобчук Т.Т. Мікроекономіка: Начально-методичний посібник. – Київ:ЦУЛ, 2002. – С. 32–41.
4. Економічна теорія: У 2-х книгах. Кн.2. Мікроекономіка. Навчальний посібник / За ред. З.Г.Ватаманюка та С.М.Панчішина. – К.:Заповіт, 1997. – С.38–90.
5. Кулішов В.В. Мікроекономіка: Основи теорії і практикум / навчальний посібник. – Львів:»Магнолія плюс», 2004. – С. 62–126.
6. Піндайк Р., Рубінфельд Д. Мікроекономіка Пер.з англ. А.Олійник, Р. Скільський – К.:Основи, 1996. – С. 96–123.

Модуль 3. Виробництво економічних благ

Тема 7. Теорія виробництва

1. Підприємство як суб'єкт ринкових відносин, мотивація поведінки підприємства, фактор часу і періоди функціонування підприємства.
2. Фактори виробництва, їх групування та варіації. Сукупний, середній та граничний продукт.
3. Виробнича функція з одним змінним фактором і її графічне відображення.
4. Закон спадної віддачі змінного фактору виробництва.
5. Виробнича функція з двома змінними факторами. Карта ізоквант.
6. Гранична норма технічного заміщення. Оптимум виробника.
7. Постійна (стала), спадна та зростаюча віддача від масштабу.
8. Межі розширення у короткому періоді. Концепція «х-фактора (х-ефективності)».

Питання для самоперевірки:

Чи вірні твердження?

1. Виробнича функція підприємства відображає варіанти виробництва двох товарів із усіх наявних ресурсів.
2. Технологічно ефективним є виробництво, якщо вироблений обсяг продукції є максимально можливим для точно визначеного обсягу ресурсів.
3. За умови, що $\alpha + \beta > 1$, виробнича функція виду $Q = A \cdot K^\alpha \cdot L^\beta$ має назву функції Кобба-Дугласа.
4. Ізокванта характеризує однаковий випуск продукції за різного співвідношення використання виробничих ресурсів.
5. Нахил ізокванти не залежить від еластичності факторів виробництва.
6. Гранична норма технологічної заміни є постійною для всіх точок ізокванти, якщо всі фактори є взаємозамінними.
7. В короткостроковому періоді виробник може швидко замінити один ресурс на інший, якщо ціна одного з них змінюється.
8. Середній продукт для всього періоду виробництва залишається незмінним.
9. Закон спадної віддачі характерний як для функції Кобба-Дугласа, так і для виробничої функції Леонтєва.
10. Характер динаміки середнього і граничного продуктів є однаковим.
11. Технологічна ефективність має місце за умови використання текої техніки, що відповідає сучасним досягненням науково-технічного прогресу
12. Довгостроковий період – тривалість часу, що виходить за межі фіскального року.
13. Середній продукт від даного ресурсу є фактично показником продуктивності ресурсу
14. Закон спадної граничної віддачі діє лише у короткостроковому періоді

15. Економія масштабу досягається за умови значного розширення виробництва
Рекомендована література:

1. Верланов Ю.Ю. Мікроекономіка: Навчальний посібник. Для самостійного вивчення. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім.Петра Могили, 2006. – С.66-76.
2. Верланов Ю.Ю., Ципліцька О.О. Сучасна мікроекономіка: Навчальний посібник. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім.Петра Могили, 2007. – С.103-121.
3. Горобчук Т.Т. Мікроекономіка: Начально-методичний посібник. – Київ:ЦУЛ, 2002. – С. 42–46.
4. Економічна теорія: У 2-х книгах. Кн.2. Мікроекономіка. Навчальний посібник / За ред. З.Г.Ватаманюка та С.М.Панчішина. – К.:Заповіт, 1997. – С.112–135.
5. Кулішов В.В. Мікроекономіка: Основи теорії і практикум / навчальний посібник. – Львів:»Магнолія плюс», 2004. – С. 127–143.
6. Піндайк Р., Рубінфельд Д. Мікроекономіка Пер.з англ. А.Олійник, Р. Скільський – К.:Основи, 1996. – С. 159–181.

Тема 8. Витрати і обсяг виробництва

7. Постійні та змінні витрати (сукупні та середні). Типовий характер зміни витрат у короткому періоді.
8. Ізокванта, пропорційна та ізоклінна варіації факторів виробництва та функція витрат.
9. Криві тривалих витрат, їх види.
10. Концепція мінімально ефективного розміру підприємства.
11. Оптимальна виробнича потужність (оптимальні обсяги випуску).
12. Мінімально ефективний розмір виробництва та структура ринку.

Питання для самоперевірки:

Чи вірні твердження?

1. Спеціалізація праці впливає на зниження середніх сукупних витрат.
2. Зниження довгострокових середніх витрат викликає від'ємний ефект масштабу.
3. Економічні витрати дорівнюють бухгалтерським за умови отримання фірмою нормального прибутку.
4. Динаміка постійних витрат для фірми є спадною.
5. Динаміка середніх постійних витрат для фірми є спадною.
6. Найменші граничні витрати досягаються у точці мінімуму середніх сукупних витрат.
7. Довгостроковий період виробництва характеризується наявністю лише змінних та постійних витрат.
8. Відношення вартості змінного фактору до граничної продуктивності цього фактору становить граничні витрати.
9. Якщо знижується продуктивність праці, потрібно значно менше споживання факторів виробництва для одержання того ж самого обсягу виробництва.
10. Рівновага виробника може бути досягнута у будь-якій точці ізокванти, якщо технологія виробництва є незмінною.
11. Величина кутового коефіцієнту ізокванти з від'ємним знаком становить граничну норму технологічної заміни.
12. Середні витрати можуть дорівнювати граничним.
13. Разом із збільшенням обсягів виробництва витрати фірм скорочуються, в чому проявляється ефект масштабу.
14. Найменші середні сукупні витрати досягаються у точці мінімуму граничних витрат.

Рекомендована література:

1. Верланов Ю.Ю. Мікроекономіка: Навчальний посібник. Для самостійного вивчення. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім.Петра Могили, 2006. – С.77-89.

2. Верланов Ю.Ю., Ципліцька О.О. Сучасна мікроекономіка: Навчальний посібник. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім.Петра Могили, 2007. – С.122-138.
3. Горобчук Т.Т. Мікроекономіка: Начально-методичний посібник. – Київ:ЦУЛ, 2002. – С. 47–53.
4. Економічна теорія: У 2-х книгах. Кн.2. Мікроекономіка. Навчальний посібник / За ред. З.Г.Ватаманюка та С.М.Панчішина. – К.:Заповіт, 1997. – С.136–160.
5. Кулішов В.В. Мікроекономіка: Основи теорії і практикум / навчальний посібник. – Львів:»Магнолія плюс», 2004. – С. 157–170.
6. Піндайк Р., Рубінфельд Д. Мікроекономіка Пер.з англ. А.Олійник, Р. Скільський – К.:Основи, 1996. – С. 187–219.

Тема 9. Ринкова пропозиція

1. Закон пропозиції та його аргументація: ціна як ринковий стимул до виробника; збільшення граничних витрат як стримуючий фактор збільшення обсягів виробництва тощо.

2. Аналітичне, графічне та табличне зображення пропозиції.
3. Цінові та нецінові детермінанти пропозиції. Різниця понять «зміна пропозиції» та «зміна обсягів пропозиції». Зсув кривої пропозиції під впливом нецінових детермінант.
4. Обчислення рівня цінової еластичності пропозиції. Фактори, що впливають на неї.

5. Перехресна еластичність пропозиції та її вплив на стратегію товаровиробника.

Питання для самоперевірки:

Чи вірні твердження?

1. Пропозиція - це співвідношення між ціною та обсягом, який продавці товару хочуть і можуть продати за такою ціною.
2. Крива пропозиції показує яку кількість економічного блага готові продати виробники за максимальною ціною.
3. Функція пропозиції – це залежність обсягу виробництва від різних факторів, що впливають на нього.
4. Пропозиція товарів як правило є мало еластичною.
5. Пропозиція відображає один бік ринкових відносин де товари надходять на ринок для їх продажу або обміну на інші економічні блага.
6. Якщо попит формують покупці, то пропозицію – продавці.

Рекомендована література: (Замінити)

1. Верланов Ю.Ю. Мікроекономіка: Навчальний посібник. Для самостійного вивчення. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім.Петра Могили, 2006. – С.77-89.
2. Верланов Ю.Ю., Ципліцька О.О. Сучасна мікроекономіка: Навчальний посібник. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім.Петра Могили, 2007. – С.122-138.
3. Горобчук Т.Т. Мікроекономіка: Начально-методичний посібник. – Київ:ЦУЛ, 2002. – С. 47–53.
4. Економічна теорія: У 2-х книгах. Кн.2. Мікроекономіка. Навчальний посібник / За ред. З.Г.Ватаманюка та С.М.Панчішина. – К.:Заповіт, 1997. – С.136–160.
5. Кулішов В.В. Мікроекономіка: Основи теорії і практикум / навчальний посібник. – Львів:»Магнолія плюс», 2004. – С. 157–170.
6. Піндайк Р., Рубінфельд Д. Мікроекономіка Пер.з англ. А.Олійник, Р. Скільський – К.:Основи, 1996. – С. 187–219.

Модуль 4. Рівновага на конкурентному ринку

Тема 10. Максимізація прибутку і нетривала рівновага на конкурентному ринку

1. Ознаки й умови досконалої конкуренції.
2. Ринковий попит на продукцію фірми за умов досконалої конкуренції. Графічне зображення попиту, середнього, граничного й сукупного доходу підприємства.

3. Визначення оптимальних обсягів випуску. Пропозиція фірми у короткотерміновому періоді.

4. Поняття ринкової рівноваги. Визначення рівноважної ціни та рівноважної кількості товару. Рівноважна функція цін.

5. Рівновага фірми та галузі у короткотерміновому періоді.

Чи вірні твердження?

1. Максимізація прибутку є єдиною метою товаровиробника.

2. Функція пропозиції галузі на ринку досконалої конкуренції є горизонтальною.

3. За графіком сукупної виручки і сукупних витрат неможливо визначити обсяг виробництва, що максимізує прибуток.

4. Коли граничний прибуток дорівнює нулю, виробник отримує максимальний прибуток.

5. За умов досконалої конкуренції умовою максимізації прибутку є рівність ціни та середніх витрат виробника.

6. Доки до підприємства повертаються змінні витрати у короткостроковому періоді, воно може продовжувати випуск продукції.

7. Коли граничні витрати перевищують ціну, виробник, що максимізує прибуток, скорочує виробництво

8. Фірма не може продовжувати діяльність, якщо витрати перевищують ціну

9. Коли ціна вища за граничні витрати виробництва, фірма отримує економічний прибуток

10. Нормальний прибуток та економічний прибуток – це синоніми

11. Попит на продукцію конкурентної фірми уявляє собою лінію з від'ємним нахилом

12. Гранична виручка конкурентної фірми є постійною величиною, що не залежить від обсягів проданого товару

13. Максимум прибутку конкурентна фірма отримує за такого обсягу виробництва, коли ціна максимально перевищує собівартість одиниці продукції

14. Фірма на конкурентному ринку не може вплинути на ціну, скільки б продукції нею не пропонувалося б на продаж

Рекомендована література:

1. Верланов Ю.Ю. Мікроекономіка: Навчальний посібник. Для самостійного вивчення. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім.Петра Могили, 2006. – С.90-99.

2. Верланов Ю.Ю., Ципліцька О.О. Сучасна мікроекономіка: Навчальний посібник. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім.Петра Могили, 2007. – С.139-154.

3. Горобчук Т.Т. Мікроекономіка: Начально-методичний посібник. – Київ:ЦУЛ, 2002. – С. 54–60.

4. Економічна теорія: У 2-х книгах. Кн.2. Мікроекономіка. Навчальний посібник / За ред. З.Г.Ватаманюка та С.М.Панчішина. – К.:Заповіт, 1997. – С.181–199.

5. Кулішов В.В. Мікроекономіка: Основи теорії і практикум / навчальний посібник. – Львів:»Магнолія плюс», 2004. – С. 185–200.

6. Мікроекономіка: тести, задачі, аналітичні дослідження. Навчальний посібник // Верланов Ю.Ю., Верланов О.Ю., Казарезов А.Я., Ципліцька О.О. – Миколаїв: МДГУ ім. Петра Могили, – 2009. – 268 с.

7. Піндайк Р., Рубінфельд Д. Мікроекономіка Пер.з англ. А.Олійник, Р. Скільський – К.:Основи, 1996. – С. 229–244.

Тема 11. Тривала рівновага конкурентного ринку

6. Тривала рівновага на ринку досконалої конкуренції. Парадокс прибутку.

7. Зростання фірм у тривалому періоді.

8. Реагування фірм на зростання попиту.

9. Пропозиція фірми у довготривалому періоді.

10. Галузі з постійними, зростаючими та спадними витратами.

Питання для самоперевірки:

Чи вірні твердження?

1. У довгостроковому періоді фірма – досконалий конкурент отримує нульовий економічний прибуток у точці, де ціна дорівнює довгостроковим граничним витратам.
2. У галузі з постійними витратами додаткове використання ресурсів, потрібне для збільшення обсягу, не призводить до зростання цін факторів виробництва.
3. Крива довгострокової сукупної пропозиції галузі може мати нахил донизу.
4. У тривалому періоді фірма-досконалий конкурент не обов'язково отримуватиме нульовий економічний прибуток, адже частина фірм може збанкрутити, і значення прибутку буде додатним.
5. «Вільний вхід» означає абсолютну відсутність витрат, пов'язаних зі початком нового бізнесу у даній галузі.
6. Галузева рівновага має місце, коли усі фірми галузі отримують однаковий економічний прибуток.
7. Тривала конкурентна рівновага супроводжується скороченням до нуля економічного прибутку фірм галузі.
8. Парадокс прибутку полягає у тому, що конкурентна фірма не може отримувати максимум економічного прибутку за даної нетривалої пропозиції.
9. Галузі з додатною динамікою витрат не можуть повною мірою отримувати ефект масштабу.
10. Обсяг виробництва кожної конкурентної фірми у тривалому періоді не залежить від зміни попиту на продукцію галузі.
11. Чим більше фірм входять до конкурентної галузі, тим більше пропозиція товарів й тим менше ціна на них.
12. Попит на продукцію конкурентної галузі з від'ємною динамікою витрат має у тривалому періоді спадний характер.

Рекомендована література:

1. Верланов Ю.Ю. Мікроекономіка: Навчальний посібник. Для самостійного вивчення. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім.Петра Могили, 2006. – С.100-109.
2. Верланов Ю.Ю., Ципліцька О.О. Сучасна мікроекономіка: Навчальний посібник. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім.Петра Могили, 2007. – С.155-170.
3. Горобчук Т.Т. Мікроекономіка: Начально-методичний посібник. – Київ:ЦУЛ, 2002. – С. 54–60.
4. Економічна теорія: У 2-х книгах. Кн.2. Мікроекономіка. Навчальний посібник / За ред. З.Г.Ватаманюка та С.М.Панчішина. – К.:Заповіт, 1997. – С.181–199.
5. Кулішов В.В. Мікроекономіка: Основи теорії і практикум / навчальний посібник. – Львів:»Магнолія плюс», 2004. – С. 203–206.
6. Мікроекономіка: тести, задачі, аналітичні дослідження. Навчальний посібник // Верланов Ю.Ю., Верланов О.Ю., Казарезов А.Я., Ципліцька О.О. – Миколаїв: МДГУ ім. Петра Могили, – 2009. – 268 с.
7. Піндайк Р., Рубінфельд Д. Мікроекономіка Пер.з англ. А.Олійник, Р. Скільський – К.:Основи, 1996. – С. 245–259.

Модуль 5. Ринкові структури з недосконалою конкуренцією

Тема 12. Ринок за умов монополії

1. Поняття монополії, ознаки чистої монополії.
2. Крива попиту монополіста. Правило максимізації прибутку.
3. Цінова дискримінація: поняття, умови, різновиди.
4. Рівновага фірми-монополіста у тривалому періоді.
5. Вхідні бар'єри монополії. Досягнення та утримання ринкової влади монополістом.

6. Економічні наслідки монополізації галузі, порівняльна оцінка конкурентного та монопольного ринків, потреба у державному регулюванні монополії, антимонопольна політика.

Питання для самоперевірки:

Чи вірні твердження?

1. На ринку монополії будь-який виробник замітника товару монополіста може вплинути на його ціну.
2. На ринку монополії крива попиту завжди є спадною.
3. Монополіст змінює ціну товару, виходячи лише із власних уподобань.
4. Умовою максимізації прибутку монополіста є рівність ціни та граничної виручки.
5. Виробник має монопольну владу, якщо він може підвищувати ціну на свою продукцію за рахунок обмеження власного обсягу виробництва.
6. Для природної монополії ціна визначається перетином ліній середніх витрат і попиту.
7. Надлишок ціни над граничними витратами є ринковим способом сигналізації про потреби у великому виробництві продукції.
8. Оскільки монополісти можуть контролювати ціну продукту, вони завжди забезпечені прибутковим виробництвом, просто призначаючи найбільшу ціну, яку споживачі будуть сплачувати.
9. Монополіст завжди встановлює ціну на рівні вищому, ніж граничні витрати.
10. Оподаткування монополіста податком на обсяг продажів завжди викликає зростання ринкової ціни на величину податку.
11. Чисті втрати добробуту суспільства, що мають місце внаслідок монополізації ринку, графічно можуть бути представлені площею (криволінійного) трикутника Харбергера
12. Коли монополіст може як призначати різні ціни за різну продану кількість товарів окремому споживачу, так й продавати одну й ту ж кількість товарів різним споживачам за різними цінами, має місце дискримінація першого типу.
13. Ідеальна дискримінація здійснюється монополістом стосовно типів споживачів незалежно від кількості благ, що купуються.
14. Фірма, яка здатна задовольнити весь ринковий попит на продукт з меншими витратами, ніж ті, що були б можливі, коли б дві або більше фірм постачали точно таку ж кількість товару, відноситься до природної монополії.
15. Точка Курно дозволяє визначити оптимальний обсяг монопольного виробництва.
16. Монополія є технічно менш досконалою, ніж конкуренція.

Рекомендована література:

1. Верланов Ю.Ю. Мікроекономіка: Навчальний посібник. Для самостійного вивчення. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім.Петра Могили, 2006. – С.111-126.
2. Верланов Ю.Ю., Ципліцька О.О. Сучасна мікроекономіка: Навчальний посібник. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім.Петра Могили, 2007. – С.171-193.
3. Горобчук Т.Т. Мікроекономіка: Начально-методичний посібник. – Київ:ЦУЛ, 2002. – С. 61–67.
4. Економічна теорія: У 2-х книгах. Кн.2. Мікроекономіка. Навчальний посібник / За ред. З.Г.Ватаманюка та С.М.Панчішина. – К.:Заповіт, 1997. – С.200–208.
5. Кулішов В.В. Мікроекономіка: Основи теорії і практикум / навчальний посібник. – Львів:»Магнолія плюс», 2004. – С. 218–225.
6. Мікроекономіка: тести, задачі, аналітичні дослідження. Навчальний посібник // Верланов Ю.Ю., Верланов О.Ю., Казарезов А.Я., Ципліцька О.О. – Миколаїв: МДГУ ім. Петра Могили, – 2009. – 268 с.

7. Піндайк Р., Рубінфельд Д. Мікроекономіка Пер.з англ. А.Олійник, Р. Скільський – К.:Основи, 1996. – С. 299–324.

Тема 13. Олігополія

1. Поняття олігополії.
2. Форми поведінки олігополістів: некооперативна й кооперативна. Цінові війни.
3. Аналіз взаємовідносин двох товаровиробників у статистиці: модель Курно. Моделі Бертрана, Еджуорта, Штакельберга.
4. Олігополія з погляду теорії ігор. Аналіз ламаної лінії попиту.
5. Картелі. Антитрестівське законодавство як чинник, що протидіє таємній змові.
6. Економічні наслідки олігополії.

Питання для самоперевірки:

Чи вірні твердження?

1. Найбільш поширеною формою ринкової структури в розвинутих економіках є олігополія.
2. Для олігополії характерна незалежність у діях фірм на ринку.
3. Олігополії виробляють тільки однорідну продукцію.
4. Фірми-дуополісти виробляють за умов рівноваги Курно $2/3$ від обсягу досконало конкурентного ринку.
5. Відмінність моделі Бертрана від моделі Курно полягає у тому, що вона передбачає пошук рівноважної ціни, а не обсягу виробництва.
6. Об'єднання фірм на ринку олігополії є, як правило, нестійким.
7. «Зламана» крива попиту на продукцію олігополіста впливає з пропозиції, що конкуренти приєднуються до його рішення щодо зниження цін, хоча не підтримають рішення щодо підвищення цін.
8. Теорія ігор аналізує поведінку осіб або фірм з інтересами, що конфліктують..
9. Послідовне зниження цін фірмами, що конкурують на олігополістичному ринку – це цінова війна.
10. Якщо на олігополістичному ринку фірма підвищить або зменшить ціну чи обсяг випуску продукції, це вплине на продажі й прибуток фірм-конкурентів.
11. Суперництво олігополістів супроводжується більшою мірою ціною, ніж неціною конкуренцією.
12. Найбільш точною моделлю ринкової поведінки фірми за умов олігополії вважається модель «зламаної» кривої попиту.
13. Гравець, що реалізує домінуючу стратегію, завжди виграє.
14. Модель «зламаної» кривої попиту пояснює, чому олігополіст не буде змінювати ціни й обсяг випуску за незначних або середніх змін у витратах.
15. В моделі олігополії Курно кожен з учасників олігополії виробляє такий обсяг продукції, який він виробляв би, коли б був єдиним монополістом на ринку.
16. Цінові війни призводять до скорочення прибутків усіх учасників монополії.

Рекомендована література:

1. Верланов Ю.Ю. Мікроекономіка: Навчальний посібник. Для самостійного вивчення. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім.Петра Могили, 2006. – С.127-138.
2. Верланов Ю.Ю., Ципліцька О.О. Сучасна мікроекономіка: Навчальний посібник. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім.Петра Могили, 2007. – С.194-213.
3. Горобчук Т.Т. Мікроекономіка: Начально-методичний посібник. – Київ:ЦУЛ, 2002. – С. 68–79.
4. Кулішов В.В. Мікроекономіка: Основи теорії і практикум / навчальний посібник. – Львів:»Магнолія плюс», 2004. – С. 242–267.
5. Мікроекономіка: тести, задачі, аналітичні дослідження. Навчальний посібник // Верланов Ю.Ю., Верланов О.Ю., Казарезов А.Я., Ципліцька О.О. – Миколаїв: МДГУ ім. Петра Могили, – 2009. – 268 с.

6. Піндайк Р., Рубінфельд Д. Мікроекономіка Пер.з англ. А.Олійник, Р. Скільський – К.:Основи, 1996. – С. 385–448.

Тема 14. Монополістична конкуренція

1. Ознаки монополістичної конкуренції.
2. Еластичність попиту за монополістичної конкуренції. Рівновага у короткотерміновому періоді.
3. Умова досягнення і підтримання беззбитковості в довгостроковому періоді.
4. Суть і передумови розвитку нецінової конкуренції. Економіка реклами.
5. Наслідки нецінової конкуренції для споживачів: діапазон споживчого вибору і витрати вільного часу.
6. Надлишкова виробнича потужність і її наслідки для товаровиробника та суспільства в цілому.

Питання для самоперевірки:

Чи вірні твердження?

1. На ринку монополістичної конкуренції реалізується диференційована продукція за різними цінами.
2. Крива попиту на ринку монополістичної конкуренції є горизонтальною лінією.
3. На ринку досконалої конкуренції фірми пропонують більш різноманітні товари, ніж за умов монополістичної конкуренції.
4. За монополістичної конкуренції галузевий випуск товарної групи забезпечується достатньо великою кількістю фірм.
5. Найбільш поширеною формою ринкової структури в розвинутих економіках є монополістична конкуренція.
6. Для монополістичної конкуренції характерна незалежність у діях фірм на ринку.

Рекомендована література:

1. Верланов Ю.Ю. Мікроекономіка: Навчальний посібник. Для самостійного вивчення. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім.Петра Могили, 2006. – С.127-138.
2. Верланов Ю.Ю., Ципліцька О.О. Сучасна мікроекономіка: Навчальний посібник. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім.Петра Могили, 2007. – С.194-213.
3. Горобчук Т.Т. Мікроекономіка: Начально-методичний посібник. – Київ:ЦУЛ, 2002. – С. 68–79.
4. Кулішов В.В. Мікроекономіка: Основи теорії і практикум / навчальний посібник. – Львів:»Магнолія плюс», 2004. – С. 242–267.
5. Мікроекономіка: тести, задачі, аналітичні дослідження. Навчальний посібник // Верланов Ю.Ю., Верланов О.Ю., Казарезов А.Я., Ципліцька О.О. – Миколаїв: МДГУ ім. Петра Могили, – 2009. – 268 с.
6. Піндайк Р., Рубінфельд Д. Мікроекономіка Пер.з англ. А.Олійник, Р. Скільський – К.:Основи, 1996. – С. 385–448.

Тема 15. Структура ринку та ефективність

1. Монопольна сила та її діагностика.
2. Досягнення ефективності. Ринки з досконалою конкуренцією і ефективність.
3. Граничні стани ефективності.
4. Соціальна вартість монопольної сили.
5. Позитивні наслідки монополії.
6. Управління монопольною силою: антитрестовська політика.

Питання для самоперевірки:

Чи вірні твердження?

1. Для розрахунку коефіцієнта Лернера необхідно мати дані про частку кожного підприємства галузі на ринку.
2. Від монопольної влади суспільство виграє.

3. Антимонопольна політика передбачає зниження податків для монополістів, щоб ті, в свою чергу, знижували ціни.
4. На ринках монополістичної конкуренції не досягається ефективне використання ресурсів.
5. На ринках з недосконалою конкуренцією обсяги виробництва відносно нижчі, а ціни – вищі за досконало конкурентні ринки.
6. Монополія отримує надлишковий прибуток внаслідок того, що вона є більш ефективною за ринки з досконалою конкуренцією.
7. Коли галузь є природною монополією, суспільство часто вимагає її регулювання з боку держави.
8. Соціальна вартість монопольної сили має прояв у тому, що у порівнянні з досконало конкурентним ринком монополія наймає менше робітників, скорочуючи зайнятність.
9. Монопольна сила виникає, коли для продукту, що виробляється фірмою, немає близьких замінників.
10. Регулювання монополій означає застосування до них державою адміністративних заходів, спрямованих на зменшення монопольної сили на ринку.

Рекомендована література:

1. Верланов Ю.Ю. Мікроекономіка: Навчальний посібник. Для самостійного вивчення. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім.Петра Могили, 2006. – С.139-146.
2. Верланов Ю.Ю., Ципліцька О.О. Сучасна мікроекономіка: Навчальний посібник. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім.Петра Могили, 2007. – С.214-230.
3. Мікроекономіка: тести, задачі, аналітичні дослідження. Навчальний посібник // Верланов Ю.Ю., Верланов О.Ю., Казарезов А.Я., Ципліцька О.О. – Миколаїв: МДГУ ім. Петра Могили, – 2009. – 268 с.
4. Піндайк Р., Рубінфельд Д. Мікроекономіка Пер.з англ. А.Олійник, Р. Скільський – К.:Основи, 1996. – С. 330–350.

Модуль 6. Ринки факторів виробництва

Тема 16. Конкурентні ринки ресурсів

1. Ринки факторів виробництва, їх функції в економіці.
2. Попит на фактори виробництва. Індивідуальний та галузевий попит. Цінова еластичність попиту на ресурс виробництва.
3. Монопольний ринок товару та ринок факторів виробництва.
4. Праця як фактор виробництва, її мобільність. Характеристика досконало конкурентного ринку праці.
5. Гранічний вигравш виробника від найманої праці. Попит окремого виробника на працю.
6. Формування галузевого та ринкового попиту на працю.

Питання для самоперевірки:

Чи вірні твердження?

1. Попит на фактори виробництва є похідним у певних ситуаціях.
2. Гранічна продуктивність ресурсу, виміряна за виручкою, дорівнює відношенню граничного продукту праці до граничної виручки.
3. Гранічний продукт праці знижується в міру збільшення робочого часу, тому що діє закон спадної віддачі від ресурсу.
4. Умовою максимізації прибутку товаровиробника є рівність суми зарплати та граничної продуктивності праці, що виражена у виручці.
5. За теорією, зниження зарплати призведе до зменшення кількості найманих працівників із умови, щоб гранична виручка для профспілки дорівнювала додатковій вартості спонукання робітників до праці.
6. Економічна рента на ринках ресурсів виникає тільки у випадку абсолютно еластичної пропозиції.

7. Щоб максимізувати розмір ренти членам профспілки, вона має вибрати таку кількість найманих працівників із умови, щоб гранична виручка для профспілки дорівнювала додатковій вартості спонукання робітників до праці.

8. Капітал, як фактор виробництва створює свій дохід, який є винагородою його споживачу.

9. Майбутня вартість капіталу залежить від ставки дисконту.

10. Майбутня вартість капіталу – це його оцінка через певний час, зменшена на очікуваний рівень інфляції.

11. Функція пропозиції землі у короткостроковому періоді точно відповідає закону пропозиції для товарних ринків.

12. Попит на землю, як фактор виробництва, відображає альтернативні можливості її використання.

13. Граничні витрати на оплату праці – приріст сукупних витрат на працю, коли фірма використовує додаткову одиницю праці (кількість інших ресурсів, що використовуються, залишається незмінною).

14. Комбінація ресурсів, за якою граничний продукт кожного ресурсу у грошовому виразі дорівнює граничним витратам використання даного фактора (його ціні, якщо фактор використовується на конкурентному ринку) забезпечує мінімальні витрати.

15. Фірма, що функціонує на конкурентних ринках продукту й праці, максимізує прибуток у тому випадку, коли вона наймає робітників у такій кількості, що граничний продукт праці у грошовому виразі дорівнює ставці заробітної плати.

16. Нееластичний попит на кінцеві продукти обумовлює високу еластичність попиту на ресурси.

17. У конкурентній галузі попит фірми на працю задано кривою граничного продукту праці у грошовому виразі.

18. Фірма буде здійснювати інвестиції у тому випадку, якщо очікувана норма прибутку буде меншою за процентну ставку.

Рекомендована література:

1. Верланов Ю.Ю. Мікроекономіка: Навчальний посібник. Для самостійного вивчення. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім.Петра Могили, 2006. – С.147-156.

2. Верланов Ю.Ю., Ципліцька О.О. Сучасна мікроекономіка: Навчальний посібник. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім.Петра Могили, 2007. – С.231-247.

3. Горобчук Т.Т. Мікроекономіка: Начально-методичний посібник. – Київ:ЦУЛ, 2002. – С. 80–91.

4. Економічна теорія: У 2-х книгах. Кн.2. Мікроекономіка. Навчальний посібник / За ред. З.Г.Ватаманюка та С.М.Панчішина. – К.:Заповіт, 1997. – С.209–247.

5. Кулішов В.В. Мікроекономіка: Основи теорії і практикум / навчальний посібник. – Львів:»Магнолія плюс», 2004. – С. 278–286.

6. Мікроекономіка: тести, задачі, аналітичні дослідження. Навчальний посібник // Верланов Ю.Ю., Верланов О.Ю., Казарезов А.Я., Ципліцька О.О. – Миколаїв: МДГУ ім. Петра Могили, – 2009. – 268 с.

7. Піндайк Р., Рубінфельд Д. Мікроекономіка Пер.з англ. А.Олійник, Р. Скільський – К.:Основи, 1996. – С. 456–472.

Тема 17. Недосконала конкуренція на ринках ресурсів

1. Обґрунтування вибору робітника щодо праці і відпочинку.

2. Ефекти зміни доходу і заміщення за змін заробітної плати. Криві пропозиції праці, що «вигинаються назад».

3. Ринкове пропонування послуг праці. Диференціація заробітної плати. Рівновага на ринку праці: двосекторна модель.

4. Попит монополії на працю і монополярна рівновага.

5. Монопсонічний та олігопсонічний ринки. Прийняття рішень про наймання на монопсонічному ринку праці.

6. Монопольна влада продавців праці. Роль профспілок.

7. Двостороння монополія на ринках робочої сили.

Питання для самоперевірки:

Чи вірні твердження?

1. Монопольна сила на ринку продукту не впливає на попит на ринку ресурсів.

2. Коли фірми з моносонічною силою купують більше ресурсів, ціна, яку вони повинні сплачувати, збільшується.

3. Здатність фірми-моносоніста контролювати ціни обумовлюється меншим споживанням праці, ніж це відбувається у випадку конкуренції.

4. У випадку двосторонньої монополії стан рівноваги буде такий самий, як і у випадку конкуренції.

Рекомендована література:

1. Верланов Ю.Ю. Мікроекономіка: Навчальний посібник. Для самостійного вивчення. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім.Петра Могили, 2006. – С.157-163.

2. Верланов Ю.Ю., Ципліцька О.О. Сучасна мікроекономіка: Навчальний посібник. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім.Петра Могили, 2007. – С.248-261.

3. Горобчук Т.Т. Мікроекономіка: Начально-методичний посібник. – Київ:ЦУЛ, 2002. – С. 80–91.

4. Кулішов В.В. Мікроекономіка: Основи теорії і практикум / навчальний посібник. – Львів:»Магнолія плюс», 2004. – С. 287–293.

5. Мікроекономіка: тести, задачі, аналітичні дослідження. Навчальний посібник // Верланов Ю.Ю., Верланов О.Ю., Казарезов А.Я., Ципліцька О.О. – Миколаїв: МДГУ ім. Петра Могили, – 2009. – 268 с.

6. Піндайк Р., Рубінфельд Д. Мікроекономіка Пер.з англ. А.Олійник, Р. Скільський – К.:Основи, 1996. – С. 473–480.

Тема 18. Ринок капіталу

1. Капітал як ресурс тривалого використання, форми капіталу.

2. Поняття та структура позичкового процента.

3. Часові уподобання як економічна категорія. Гранична норма часових уподобань. Міжчасове бюджетне обмеження та міжчасова рівновага накопичувача.

4. Ефекти зміни доходу й заміщення в результаті зміни ставки позичкового процента.

5. Поняття теперішньої та майбутньої вартості, методика її обчислення. Ануїтети.

Питання для самоперевірки:

Чи вірні твердження?

1. В чому полягає сутність ставки проценту, чинники, що її обумовлюють?

2. Дайте характеристику структури ставки проценту.

3. Поясніть динаміку ставки проценту у часі.

4. Зміст моделі «споживання-заощадження».

5. Що означає «зміна вартості грошей у часі»?

6. Графічна інтерпретація зміни вартості грошей у часі.

7. Як здійснюються розрахунки теперішньої та майбутньої вартості ануїтетів.

8. Як визначається вартість довічної ренти (перпетьютету).

Рекомендована література:

1. Верланов Ю.Ю. Мікроекономіка: Навчальний посібник. Для самостійного вивчення. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім.Петра Могили, 2006. – С.157-163.

2. Верланов Ю.Ю., Ципліцька О.О. Сучасна мікроекономіка: Навчальний посібник. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім.Петра Могили, 2007. – С.248-261.

3. Горобчук Т.Т. Мікроекономіка: Начально-методичний посібник. – Київ:ЦУЛ, 2002. – С. 80–91.

4. Кулішов В.В. Мікроекономіка: Основи теорії і практикум / навчальний посібник. – Львів:»Магнолія плюс», 2004. – С. 287–293.

5. Мікроекономіка: тести, задачі, аналітичні дослідження. Навчальний посібник // Верланов Ю.Ю., Верланов О.Ю., Казарезов А.Я., Ципліцька О.О. – Миколаїв: МДГУ ім. Петра Могили, – 2009. – 268 с.

6. Піндайк Р., Рубінфельд Д. Мікроекономіка Пер.з англ. А.Олійник, Р. Скільський – К.:Основи, 1996. – С. 473–480.

Модуль 7. Ефективність конкурентної ринкової системи та інституційні аспекти ринкового господарства

Тема 19. Аналіз часткової та загальної рівноваги

1. Поняття часткової та загальної рівноваги. Аналіз загальної рівноваги, його стани. Ефект зворотного зв'язку. Закон Вальраса.

2. Діаграма Еджуорта. Ефективність при обміні. Крива контрактів. Парето-ефективний розподіл.

3. Крива можливостей споживача. Загальна рівновага за Парето. Ефективність та справедливість.

4. Крива виробничих контрактів. Рівновага виробника на конкурентному ринку факторів виробництва.

5. Крива виробничих можливостей та ефективність випуску. Ефективність на конкурентних ринках товарів.

6. Сукупна (зведена) ефективність конкурентних ринків.

7. Теорія загальної рівноваги та політика у галузі економіки добробуту. Критерії оцінки добробуту.

Питання для самоперевірки:

Чи вірні твердження?

1. Рівновага на окремому ринку не залежить від рівноваги на інших ринках.

2. Якщо споживачі не максимізують свою корисність за даних бюджетних обмежень, загальна рівновага не досягається.

3. Втручання держави в ціноутворення однієї з галузей не впливає на загальну рівновагу.

4. Діаграма Еджворта демонструє, що існує тільки одна точка, в якій можливий ефективний розподіл благ.

5. Оптимальна структура економіки передбачає відповідність структури виробництва структурі суспільних потреб.

6. Ефективність виробництва досягається тоді, коли збільшення виробництва одного товару при даних ресурсах і технології можливо без зниження обсягів випуску іншого товару.

8. На діаграмі Еджворта у точках дотику двох ізоквант знаходяться рішення, що відповідають ефективним варіантам розподілу ресурсів.

9. Контрактна крива показує ефективні варіанти розподілу двох товарів для одного споживача.

10. В скриньці Еджворта можна досліджувати поведінку двох споживачів, споживчий кошик яких формується з двох і більше товарів.

11. В умовах конкуренції загальна рівновага ефективна.

12. Загальна рівновага настає тоді, коли ціни прореагували на початкову зміну попиту (пропозиції) таким чином, що обсяг попиту зрівнявся з обсягом пропозиції, і вона не має тенденції до подальших змін ні на одному ринку.

13. Часткова рівновага відрізняється від загальної рівноваги тим, що враховує зміни рівноважного стану на інших ринках.

14. На кривій виробничих можливостей розташовано всі можливі комбінації виробництва двох товарів, що виробляються за будь-якого обсягу використання ресурсів.

15. Гранична норма трансформації товару А у товар Б показує, від якої кількості товару А слід відмовитися для зменшення випуску додаткової одиниці товару Б.

16. В умовах загальної рівноваги споживачі максимізують свою корисність на такий обсяг споживання, який забезпечує максимальний прибуток виробника при конкуренції.

17. Зворотний зв'язок при загальній рівновазі має місце тоді, коли зміна цін і обсягів виробництва на одних ринках є наслідком зміни цін і обсягів на сполучених ринках.

Рекомендована література:

1. Верланов Ю.Ю. Мікроекономіка: Навчальний посібник. Для самостійного вивчення. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім.Петра Могили, 2006. – С.164-169.

2. Верланов Ю.Ю., Ципліцька О.О. Сучасна мікроекономіка: Навчальний посібник. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім.Петра Могили, 2007. – С.262-281.

3. Горобчук Т.Т. Мікроекономіка: Начально-методичний посібник. – Київ:ЦУЛ, 2002. – С. 92–98.

4. Кулішов В.В. Мікроекономіка: Основи теорії і практикум / навчальний посібник. – Львів:»Магнолія плюс», 2004. – С. 308–318.

5. Мікроекономіка: тести, задачі, аналітичні дослідження. Навчальний посібник // Верланов Ю.Ю., Верланов О.Ю., Казарезов А.Я., Ципліцька О.О. – Миколаїв: МДГУ ім. Петра Могили, – 2009. – 268 с.

6. Піндайк Р., Рубінфельд Д. Мікроекономіка Пер.з англ. А.Олійник, Р. Скільський – К.:Основи, 1996. – С. 514–526.

Тема 20. Вступ до інституційної теорії

1. Сучасна теорія інституційної економіки.

2. Права власності як сукупність санкціонованих норм поведінки. Трансформування власності та ринкові процеси.

3. Інституціональна природа сучасної фірми.

4. Загальні, специфічні, інтерспецифічні ресурси фірми. Контрактна концепція фірми.

5. Трансакційні витрати.

Питання для самоперевірки:

Чи вірні твердження?

1. Приватна власність можлива без держави.

2. Рівень трансакційних витрат в економіці України набагато менший, ніж в розвинутих країнах.

3. „Фіаско» ринку і „фіаско» уряду – це ті сфери діяльності, де ні уряд, ні ринок не спроможні ефективно вирішувати проблеми.

4. Одним з «фіаско» ринку виступають природні монополії, коли одна велика фірма може працювати ефективніше, ніж декілька фірм із задіяним конкурентним механізмом.

5. Трансакційні витрати пов'язані з обміном правомочностей на ринку.

Рекомендована література:

1. Верланов Ю.Ю., Ципліцька О.О. Сучасна мікроекономіка: Навчальний посібник. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім.Петра Могили, 2007. – С.282-309.

2. Горобчук Т.Т. Мікроекономіка: Начально-методичний посібник. – Київ:ЦУЛ, 2002. – С. 99–101.

3. Мікроекономіка: тести, задачі, аналітичні дослідження. Навчальний посібник // Верланов Ю.Ю., Верланов О.Ю., Казарезов А.Я., Ципліцька О.О. – Миколаїв: МДГУ ім. Петра Могили, – 2009. – 268 с.

4. Піндайк Р., Рубінфельд Д. Мікроекономіка Пер.з англ. А.Олійник, Р. Скільський – К.:Основи, 1996. – С. 527–540.

Тема 21. Теорія екстерналіїв

1. Поняття про зовнішні ефекти.

2. Негативні і позитивні зовнішні ефекти. Суспільні та приватні витрати (вигоди).
Коригуючі податки та субсидії.

3. Теорема Коуза.
4. Забруднення навколишнього середовища.
5. Роль держави у вирішенні екологічних проблем.

Питання для самоперевірки:

Чи вірні твердження?

1. Державна монополія спричиняє більше негативних зовнішніх ефектів, ніж конкурентна фірма.
2. Інтерналізація зовнішніх ефектів завжди потребує державного втручання.
3. За негативного зовнішнього ефекту граничні суспільні витрати перевищують граничні приватні витрати на величину граничних екстернальних витрат.
4. Запровадження податку на забруднення зменшує негативні наслідки екстерналій.
5. Абсолютна заборона діяльності підприємств, що забруднюють навколишнє середовище, є найбільш вигідною ситуацією для економіки.

Рекомендована література:

1. Верланов Ю.Ю., Ципліцька О.О. Сучасна мікроекономіка: Навчальний посібник. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім.Петра Могили, 2007. – С.282-309.
2. Горобчук Т.Т. Мікроекономіка: Начально-методичний посібник. – Київ:ЦУЛ, 2002. – С. 99–101.
3. Піндайк Р., Рубінфельд Д. Мікроекономіка Пер.з англ. А.Олійник, Р. Скільський – К.:Основи, 1996. – С. 527–540.

Тема 22. Суспільні блага та ефективність

1. Поняття суспільних благ.
2. Споживчі властивості суспільних благ: загальнодоступність, неконкурентність та невиключеність.
3. Суспільні блага та ефективність.
4. Проблема «зайця»
5. Неспроможність ринкового механізму регулювати ефективність суспільних благ та функції держави.

Питання для самоперевірки:

Чи вірні твердження?

1. Якщо споживання суспільних благ відбувається колективно, то й індивідуальна користь від цього споживання є однаковою.
2. Проблему «зайця» або «безбілетника» в ринковій економіці вирішити неможливо.
3. Маяк, за інших рівних умов, може виступати прикладом чистого суспільного блага.
4. Одним з «фіаско» ринку виступають природні монополії, коли одна велика фірма може працювати ефективніше, ніж декілька фірм із задіяним конкурентним механізмом.
5. Знання-патенти, шкільна освіта, державні лікарні тощо представляють собою чисті суспільні блага.
6. Трансакційні витрати пов'язані з обміном правомочностей на ринку.

Рекомендована література:

1. Верланов Ю.Ю., Ципліцька О.О. Сучасна мікроекономіка: Навчальний посібник. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім.Петра Могили, 2007. – С.282-309.
2. Горобчук Т.Т. Мікроекономіка: Начально-методичний посібник. – Київ:ЦУЛ, 2002. – С. 99–101.
3. Піндайк Р., Рубінфельд Д. Мікроекономіка Пер.з англ. А.Олійник, Р. Скільський – К.:Основи, 1996. – С. 527–540.

2.8. Самостійна робота

2.8.1 Денна форма навчання (спеціальностей 072 «Фінанси, банківська справа та страхування», 051 «Економіка» та 071 «Облік і оподаткування»)

КАРТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

з дисципліни МІКРОЕКОНОМІКА

кількість годин СРС згідно з навчальним планом 64 години

Види самостійної роботи	Трудоємність (годин)	Планові терміни виконання, номер тижня	Форми контролю	Максимальна кількість балів
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
<i>Виконання модульних домашніх робіт</i>				
<i>II семестр</i>	<i>1</i>	2 тиждень	ДР	10
	<i>2</i>	3 тиждень	ДР	13
	<i>3</i>	4 тиждень	ДР	13
	<i>4</i>	5 тиждень	ДР	16
	<i>5</i>	6 тиждень	ДР	16
	<i>6</i>	8 тиждень	ДР	14
	<i>7</i>	9 тиждень	ДР	12
	<i>8</i>	10 тиждень	ДР	13
	<i>9</i>	12 тиждень	ДР	13
	<i>10</i>	14 тиждень	ДР	8
	<i>Всього</i>	10		
	8			
<i>існує</i>				

2.8.2 Денно-вечірня форма

КАРТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

з дисципліни МІКРОЕКОНОМІКА

кількість годин СРС згідно з навчальним планом 86 годин

Види самостійної роботи	Трудоємність (годин)*	Планові терміни виконання	Форми контролю	Максимальна кількість балів
<i>1.</i>	<i>2.</i>	<i>3.</i>	<i>4.</i>	<i>5.</i>
I семестр				
I. О б о в ' я з к о в і				
1. Підготовка до групових занять	26	Протягом семестру		
2. Контрольна робота	24		Письмова робота	100
Всього балів у I триместрі				100

2.8.4. Заочна форма навчання: КАРТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

з дисципліни МІКРОЕКОНОМІКА

кількість годин СРС згідно з навчальним планом **128 ГОДИН**

Види самостійної роботи	Трудоємність (годин)*	Планові терміни виконання	Форми контролю	Максимальна кількість балів
<i>1.</i>	<i>2.</i>	<i>3.</i>	<i>4.</i>	<i>5.</i>
I семестр				

І. О б о в ' я з к о в і				
1. Робота з текстами лекцій	48			
2. Контрольна робота	24	Протягом семестру	Письмова робота	50
Всього балів у I триместрі				100

2.9. Контрольні запитання

1. Проблема обмеженості ресурсів і необхідність вибору.
2. Предмет дисципліни «Мікроекономіка».
3. Методологія мікроекономіки. Нормативна й позитивна економіка.
4. Мікросистема у ринковій економіці. Основні ознаки ринків досконалої та недосконалої конкуренції.
5. Потреби і економічні блага. Поняття сукупної та граничної корисності.
6. Теорія уподобань споживача та її основні аксіоми.
7. Аналіз функції корисності з ординалістських позицій.
8. Закон спадної граничної корисності блага.
9. Криві байдужості як спеціальний інструментарій мікроекономічного аналізу.
10. Гранична норма заміщення благ.
11. Бюджетне обмеження і можливості споживача.
12. Нахил бюджетної лінії та чинники, що впливають на нього.
13. Суть раціонального вибору споживача. Поняття рівноваги споживача.
14. Еквіваріантний принцип досягнення раціонального вибору та рівновага споживача.
15. Нецінове раціонування.
16. Бажані, небажані і нейтральні товари.
17. Куткові рішення.
18. Товари заміники і доповнювані.
19. Зміна оптимуму споживача внаслідок зміни його доходу. Крива Енгеля.
20. Вибір споживача в умовах зміни цін товарів. Індивідуальний попит споживача.
21. Ефекти заміщення та доходу.
22. Надлишок споживача.
23. Попит на товари в умовах досконало конкурентного ринку. Ринковий попит.
24. Закон попиту. Соціальні ефекти, що ускладнюють зв'язок між індивідуальним та ринковим попитом.
25. Еластичність попиту за ціною та доходом. Перехресна еластичність.
26. Технологія і виробництво.
27. Виробнича функція.
28. Ізокванта, принципи її побудови.
29. Крива загального, середнього та граничного продукту. Закон спадної віддачі.
30. Два змінних ресурси.
31. Зміни масштабу виробництва.
32. Альтернативні витрати і бухгалтерські витрати.
33. Витрати виробництва (ізокости).
34. Функція витрат і виробнича функція. Рівновага товаровиробника.
35. Витрати у нетривалому періоді.
36. Обмеження у використанні ресурсів.
37. Витрати у тривалому періоді.
38. Конкурентний ринок..
39. Попит с точки зору конкурентної фірми.
40. Максимізація прибутку і обсяг виробництва.
41. Максимізація прибутку у граничних термінах.
42. Точка закриття у нетривалому періоді.

43. Ринкова пропозиція.
44. Фірми, галузі і досконала конкуренція.
45. Тривала рівновага в галузі.
46. Зростання фірм у тривалому періоді.
47. Тривала конкурентна рівновага.
48. Пристосування галузі до зростання попиту.
49. Галузі з додатною і від'ємною динамікою витрат.
50. Тривалий вплив ліцензування.
51. Чиста монополія і монопольна сила.
52. Бар'єри входу. Підтримка монопольної сили.
53. Ціна, гранична виручка, еластичність і попит.
54. Нетривала максимізація прибутку монополії.
55. Тривала монопольна рівновага.
56. Монопольна і конкурентна рівновага.
57. Регулювання монополій.
58. Реакція монополій на податки і субсидії.
59. Дискримінація цін.
60. Монополістична конкуренція.
61. Нетривала рівновага фірм в умовах монополістичної конкуренції.
62. Тривала рівновага фірм в умовах монополістичної конкуренції.
63. Порівняння з конкурентною рівновагою.
64. Олігополія.
65. Дуополія.
66. Цінові війни дуополій.
67. Стратегії олігополій і теорія ігор.
68. Змови і картелі.
69. Монопольна сила та її діагностика.
70. Досягнення ефективності. Ринки з досконалою конкуренцією і ефективність.
71. Граничні стани ефективності.
72. Соціальна вартість монопольної сили.
73. Позитивні наслідки монополії.
74. Управління монопольною силою: антитрестовська політика.
75. Попит фірми на послуги ресурсів на конкурентному ринку.
76. Галузевий і ринковий попит на ресурси.
77. Ринкова пропозиція ресурсів.
78. Ринкова рівновага на ринку ресурсів.
79. Монопольна сила на ринку товарів і попит на ресурси.
80. Монопсонія: гранична вартість ресурсів для монопсонії. Монополія і монопсонія.
81. Дискримінація на ринку праці.
82. Ефективність за Парето та соціальний оптимум.
83. Часткова та загальна рівновага.
84. Ресурсні обмеження, скринька Еджворта.
85. Сучасна економічна теорія про права власності.
86. Трансакційні витрати. Інституціональна природа сучасної фірми.
87. Неспроможність ринку. Поняття про зовнішні ефекти.
88. Забруднення навколишнього середовища. Роль держави у вирішенні екологічних проблем.
89. Суспільні блага та ефективність.

2.10. Система оцінювання роботи студента з дисципліни

2.10.1 Денна форма навчання (072 «Фінанси, банківська справа та страхування», 071 «Облік і оподаткування» та 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»):

Форма контролю	Максимальна оцінка одиниці контролю	Кількість заходів	Сума балів
II семестр			
Домашні роботи:			
1	6	1	6
2	6	1	6
3	6	1	6
4	6	1	6
5	6	1	6
6	6	1	6
7	6	1	6
8	6	1	6
9	6	1	6
10	6	1	6
Іспит	40		40
Всього за триместр			100

2.10.2. Денно-вечірня форма навчання:

Форма контролю	Максимальна оцінка одиниці контролю	Кількість заходів	Сума балів
III семестр			
Індивідуальне підсумкове завдання	60	1	60
Іспит			40
Загальна кількість балів			100

2.10.3. Заочна форма навчання:

Форма контролю	Максимальна оцінка одиниці контролю	Кількість заходів	Сума балів
II семестр			
Індивідуальне підсумкове завдання	60	1	60
Іспит			40
Загальна кількість балів			100